

UNIVERZA
V LJUBLJANI

FF

Filozofska
fakulteta

Biblioterapevtski priročnik

za starše, skrbnike, vzgojitelje in učitelje otrok do druge
triade osnovne šole

Ljubljana, 2024

BIBLIOTERAPEVTSKI PRIROČNIK

za starše, skrbnike, vzgojitelje in učitelje otrok do druge triade osnovne šole

Avtorji in avtorice: Anja Buh, Maja Bernot, Nika Kogelnik, Žiga Kosec, Brina Kotar, Tia Krhlanko, Dora Krišelj, Manca Marinčič, Pia Zala Meden, Anja Mrak, Ajda Robas, Tjaša Zalta, Igor Žunkovič

Uredniki: Igor Žunkovič, Anja Mrak, Žiga Kosec

Lektura: Irena Hvala

Tehnično urejanje: Jure Preglau

Oblikovanje in prelom: Amadej Lah

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajateljico: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Ljubljana, 2024

Prva izdaja

Naklada: 100

Publikacija je brezplačna.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL>

DOI: 10.4312/9789612973797

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID=204408323

ISBN 978-961-297-380-3

E-knjiga

COBISS.SI-ID=204222979

ISBN 978-961-297-379-7 (PDF)

Priročnik je nastal v okviru projekta *Raziskovanje in uveljavljanje biblioterapije kot orodja preventivne obravnave duševnih stisk otrok in mladostnikov*, ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

Priročnik je nastal v okviru raziskovalnega programa *Medkulturne literarnovedne študije* (P6-0265), ki ga financira Agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS (ARIS) iz državnega proračuna.

Vsebina

TEORETIČNI DEL	6
Beseda o projektu »biblioterapija« dr. Igor Žunkovič	7
Biblioterapija in literarna biblioterapija Manca Marinčič	11
Razmislek o kakovostni književnosti za otroke na primeru revij <i>Ciciban</i> in <i>Cicido</i> Žiga Kosec	19
Tabu teme v literaturi v kontekstu biblioterapije: primer romana Slavenke Drakulić <i>Kot da me ni</i> dr. Anja Mrak	41
 PRAKTIČNI DEL	
Tema: smrt Dora Krišelj, Pia Zala Meden, Ajda Robas	49
Tema: samomor Dora Krišelj, Pia Zala Meden, Ajda Robas	57
Tema: demenca Dora Krišelj, Pia Zala Meden, Ajda Robas	63

Tema: družina	67
Maja Bernot, Brina Kotar, Tjaša Zalta	
Tema: čustva	75
Maja Bernot, Brina Kotar, Tjaša Zalta	
Tema: selitve	81
Anja Buh, Nika Kogelnik in Tia Krhlanko	
Tema: raznolikost	87
Anja Buh, Nika Kogelnik in Tia Krhlanko	

TEORETICNI DEL

Beseda o projektu »biblioterapija«

dr. Igor Žunkovič

Dr. Bernarda Dobnik Renko idr. v gradivu z naslovom *Duševno zdravje otrok in mladostnikov v času epidemije covida-19*, ki so ga pripravili za vzgojno-izobraževalne zavode ob postopnem odpiranju šol in vrtcev v maju 2021, ugotavljajo, »da ljudje ob neposredni ali posredni izpostavljenosti epidemiji kažemo celo vrsto odzivov, kot je strah pred okužbo, smrtjo in izgubo bližnjih, pogosta je zaskrbljenost pred izgubo eksistenčnih dobrin, pojavljajo se izogibalna vedenja in strahovi pred socialno separacijo ter izolacijo, stigmatiziranjem okolice in podobno« (Dobnik Renko idr. 4). Avtorji ugotavljajo, da takšne situacije povzročajo stanja anksioznosti ter občutke osamljenosti, brezizhodnosti in depresivnosti. Prav tako ugotavljajo, da je dostop do pomoči prek telefona in spleta pogosto »zelo oviran«. Obenem tudi starši in učitelji niso vedno usposobljeni ali prisotni v pravem trenutku, da bi te težave lahko v blagih oblikah nemudoma reševali. Podatki, ki navajajo povišano stopnjo pedopsihiatričnih hospitalizacij in obiskov psiholoških svetovalnic ter močno povečan obisk študentskih svetovalnic, nedvomno kažejo, da gre za resnično pereč družbeni problem. Podobno ugotavljajo tudi že doslej opravljene slovenske empirične raziskave. Tamara Šavorn v magistrski nalogi *Stiske otrok in mladostnikov v času epidemije covida-19* ugotavlja, da so najpogostejše duševne stiske povezane s prehrano, finančnimi težavami, učnimi težavami in bivanjskimi problemi nasploh. Šavorn zaznava tudi geografsko neenakost pojavljanja teh stisk in dostopa do pomoči.

Številne znanstvene študije (Wimberly idr. »Perfectionism and Mindfulness: Effectiveness of a Bibliotherapy Intervention«; Levitt idr. »The Process of Personal Change Through Reading Fictional Narratives itn.) dokazujejo, da je biblioterapija oziroma bibliosvetovanje uveljavljen način

zagotavljanja pomoči pri težavah z duševnim zdravjem in za osebnostno rast pri vseh populacijah bralcev od otrok do starostnikov. V središču biblioterapije je predvsem usmerjeno branje kot način, na katerega lahko bralci reflektirajo, sprejemajo ter spreminjajo svoje počutje in vedenje. Branje lahko dopolnjuje terapevtski pogovor ob knjigi, lahko pa tudi ne. Raziskave na Slovenskem kažejo, da kljub potrebi po izvajanju biblioterapije (na primer v knjižnicah) ta praksa ni uveljavljena (Vlasta Zabukovec »Biblioterapija v knjižnici«). Prav tako ne obstajajo niti biblioterapevtski priročniki niti nabor z navodili za branje ustrezno opremljene otroške in mladinske literature, ki bi lahko staršem, pedagogom in mladostnikom pomagal najti ustrezno vrsto literature ter skozi usmerjeno branje reflektirati negativna čustva, počutja in strahove. Literatura kot sredstvo takšnega branja v primerjavi z rabo priročnikov za samopomoč zlasti pri mlajših bralcih omogoča varno zavetje fikcijskosti, znotraj katerega je mogoče premisliti in predelati duševne stiske, ne da bi tvegali izpostavljenost lastne ranljivosti, saj gre za izmišljena besedila, v katerih nenazadnje ne gre zares. Biblioterapevtsko branje ne pozna geografskih omejitev in je na voljo vsem, ki imajo dostop do spleta ali knjižnice, kajti biblioterapija ali bibliosvetovanje lahko poteka v skupini in ima vodjo (recimo bibliotekarje, pedagoge, starše itn., če gre za del klinične terapije, pa terapevte), ki uravnava diskusijo o literaturi, lahko pa poteka tudi na podlagi navodil in individualnega branja posameznika. Raziskave kažejo, da sta učinkovita oba pristopa.

Pričujoči priročnik je zato namenjen staršem in starim staršem, vzgojiteljem in učiteljem ter drugim skrbnikom otrok do konca prve triade osnovne šole. V njem so predstavljene nekatere težave, s katerimi se soočajo otroci, pa jih odrasli včasih ne prepoznamo pravilno, ter številne prednosti biblioterapije kot metode branja literarnih besedil, pomen spopadanja otrok s težavnimi temami pod vodstvom tistih, ki so jim blizu in jih imajo radi, ter kakšna je kakovostna otroška književnost in kako jo prepoznamo.

Priročnik so izdelale študentke, ki so v letu 2023 sodelovale pri projektu *Raziskovanje in uveljavljanje biblioterapije kot orodja preventivne obravnave duševnih stisk otrok in mladostnikov*, uvodni del pa smo prispevali mentorica dr. Anja Mrak, delovni mentor Žiga Kosec, urednik revij *Ciciban* in *Cicido*, ter mentor dr. Igor Žunkovič, ki sem bil tudi vodja projekta. Študentke so pregledale in analizirale obsežen nabor otroške književnosti ter poiskale tiste teme, težave in probleme, ki jih literarna besedila najbolj prepričljivo prikažejo. Pod vodstvom delovnega mentorja in pedagoških mentorjev so izbrale tista besedila, ki so kakovostna, ne podcenjujejo bralcev in so primerna za biblioterapevtsko branje. Študentke so med svojim delom pripravile in izvedle tudi biblioterapevtsko delavnico, na kateri so opravile praktični preizkus poteka in delovanja biblioterapevtskega branja. Izbor besedil in priprava biblioterapevtskega instrumentarija temeljita torej na teoretičnem poznavanju biblioterapije in na praktični izkušnji dela z otroki. Pri tem jim je pomagala sodelavka projekta Manca Marinčič, ki je biblioterapevtka in pripravlja doktorsko disertacijo na to temo.

V uvodnem delu priročnika Manca Marinčič najprej pojasni, kaj je literarna biblioterapija, kako poteka ter kako lahko koristi odraslim in otrokom. Nato dr. Anja Mrak opiše primer literarnega besedila, ki obravnava izjemno težavno temo, ter predstavi pedagoški pristop k tovrstnim besedilom in pomen pogovora z otroki tudi o najtežjih temah. V sklepnem eseu urednik Žiga Kosec na podlagi svojih izkušenj in primerov pokaže, kje lahko najdemo kakovostno otroško književnost, kako jo prepoznamo, zakaj je pomembno, da otrokom beremo kakovostno literaturo ter kako si lahko pri tem pomagamo s priročniki in revijami.

Drugi del priročnika je razdeljen glede na teme, ki so v ospredju posameznih zgodb. Vsebuje opis problema, ki ga nagovarjajo posamezne zgodbe ali

pesmi, analizo besedil in strategij pripovedovanja o problemu, predvsem pa vprašanja in navodila za branje ter navodila za pripravo branja in pogovora z otrokom o natančno določenem problemu, ki ga zadeva osebno ali pa je le del sveta, v katerem otrok živi in odrasča. Študentke so izbrale raznolik nabor besedil, ga analizirale ter pripravile vprašanja in ideje za naloge, skupno delo odraslih in otrok ter skupno branje, prek katerega lahko odrasli in otroci na pozitiven in varen način v objemu literarnega branja predelamo tegobe in strahove, s katerimi se soočamo. Izbrana so kakovostna besedila, primerna za predšolske in šolske otroke, biblioterapevtski instrumentarij pa je napravljen profesionalno ter v skladu z biblioterapevtskimi priporočili in standardi. Tako lahko vsakdo najde primerno zgodbo ali pesem za skupno branje otroka in odraslega ter duhovno rast obeh.

Drage bralke in dragi bralci, pred vami je priročnik, ki je nastal z obilico truda in požrtvovalnosti ter v najboljši veri in upanju, da bo marsikateremu odraslemu pomagal spregovoriti z otroki o ključnih, čeprav težavnih življenjskih temah, otrokom pa premagati morebitne ovire do srečnega in zadovoljnega odrasčanja.

Bibliografija

Dobnik Renko, Bernarda, Peter Janjušević, Ivana Kreft Hausmeister, Maja Lampret, Andreja Mikuž, Andreja Mlinarič, Tanja Pristovnik. *Duševno zdravje otrok in mladostnikov v času epidemije covid-19*, <https://www.zd-kranj.si/data/files/1589536403.pdf> (dostop: 5. 6. 2024).

Wimberly, Tessa, Laurie Mints, Hannah Suh idr. »Perfectionism and Mindfulness: Effectiveness of a Bibliotherapy Intervention«, *Mindfulness* 7 (2016): 433–444.

Heidi Levitt, Woraporn Rattanasampan, Suwichit Chaidaroon, Caroline M Stanley, Tamara Robinson. »The Process of Personal Change Through Reading Fictional Narratives. *The Humanistic Psychologist* 37.4 (2009): 326–352.

Vlasta Zabukovec. »Biblioterapija v knjižnici«. *Knjižnica* 61.4 (2017): 23–34.

Biblioterapija in literarna biblioterapija

Manca Marinčič

Termin *biblioterapija* je leta 1916 v enem od svojih člankov prvi uporabil ameriški unitaristični duhovnik Samuel McChord Crothers (Piskač 27). Izraz izhaja iz grških besed – *biblion*, ki pomeni knjigo, in *therapeia*, ki pomeni zdravljenje ali nego. Čeprav se izraz biblioterapija uporablja šele zadnjih sto let, se ljudje (zdravilnih) učinkov zgodb in pisane besede najverjetneje zavedajo že vse od njihovega nastanka. Nad vrati antične knjižnice v Tebah je na primer pisalo »Mesto za zdravljenje duše« (Piskač 25), zametke biblioterapije pa zasledimo tudi v *Bibliji* ter v delih obeh najslavnejših starogrških filozofov, Platona (428/427 pr. n. št.–424/423 pr. n. št.) in Aristotela (384 pr. n. št.–322 pr. n. št.) (Marinčič 12–14).

Po tem, ko je Crothers skoval termin biblioterapija, so ga med prvimi uporabili protestantski duhovniki, ki so s pomočjo *Biblije* in pozneje tudi literarnih besedil s svojimi verniki spregovorili o njihovih emocionalnih težavah ter jim jih pomagali bolje razumeti in reševati (Piskač 15–16). Hkrati se je biblioterapija začela uporabljati tudi za pomoč vojakom, ki so se zaradi dogodkov, ki so jih doživeli med 1. svetovno vojno, spopadali s posttravmatsko stresno motnjo (Piskač 33). To motnjo so takrat, ko strokovna terminologija za tovrstna psihološka stanja še ni bila razvita, imenovali »shell shock« oziroma granatni šok, saj je bil tovrstni šok največkrat posledica poka granate ali drugih eksplozivnih sredstev.

Z biblioterapijo so se nato ukvarjali predstavniki različnih strok. Izvajali so jo učitelji, knjižničarji, duhovniki, književniki in psihoterapevti. Prvo doktorsko disertacijo na temo biblioterapije je leta 1950 objavila Caroline Shrodes, ki je biblioterapijo raziskovala z vidika teorije psihoanalize. V

svoji dispoziciji je zapisala prvo znanstveno definicijo biblioterapije in s tem pomembno vplivala na njen nadaljnji razvoj. Biblioterapijo je opredelila kot proces interakcije med bralcem in besedilom, ki ga vodi biblioterapevt (Piskač 14–15).

Ker se je biblioterapija uporabljala in razvijala na več različnih področjih ter bila namenjena ljudem z različnimi življenjskimi situacijami in potrebami, se je sčasoma razvilo več vrst biblioterapije. Najpogostejše govorimo o klinični in razvojni biblioterapiji, pa tudi o literarni biblioterapiji. Vse lahko izvajamo individualno ali skupinsko, vodijo pa jih za določeno vrsto usposobljeni biblioterapevti. Biblioterapevtsko metodo lahko uporabljajo tudi bralci sami, vendar je biblioterapija uspešnejša, če jo izvaja za to usposobljen biblioterapevt. Teoretiki in praktiki ugotavljajo, da je najuspešnejši interaktivni pristop k biblioterapiji, ki predvideva interakcijo med bralcem, besedilom in biblioterapevtom (Piskač 19).

Klinična biblioterapija je namenjena osebam z različnimi psihološkimi težavami in se izvaja v kliničnem okolju, večinoma v bolnišnicah in psihiatričnih bolnišnicah. Izvajajo jo za to usposobljeni psihiatri in psihoterapevti, ki klinično biblioterapijo običajno uporabijo kot podporno metodo poleg primarnega psihološkega zdravljenja. Pri klinični biblioterapiji se večinoma uporabljajo posebej prilagojena besedila, ki so pogosto napisana prav z mislijo na določeno biblioterapevtsko obravnavo.

Razvojna biblioterapija je za razliko od klinične biblioterapije namenjena duševno zdravim osebam. Izvaja se v knjižnicah, šolah, vrtcih, domovih za ostarele in podobnih ustanovah. Običajno jo izvajajo za to usposobljeni knjižničarji, učitelji in vzgojitelji ter izvajalci s področja literarnih ved in socialnih poklicev. Namen razvojne biblioterapije je ohranjanje duševnega zdravja, osebnostna rast, semorefleksija in samorealizacija, pa tudi normalen telesni in duševni razvoj. Tudi pri razvojni biblioterapiji se lahko

uporabljajo posebej pripravljena, običajno tematsko usmerjena besedila, prav tako pa se lahko uporabijo literarna besedila.

Če želimo natančneje opredeliti biblioterapijo, pri kateri uporabljamo le literarna besedila, govorimo o literarni biblioterapiji. Tako kot razvojna biblioterapija je tudi literarna biblioterapija namenjena duševno zdravim posameznikom in se izvaja v podobnih ustanovah. Lahko je namenjena obravnavi specifične teme ali pa je zastavljena bolj splošno. Pri literarni biblioterapiji se biblioterapevt in sodelujoči pogovarjajo o literarni osebi ali več literarnih osebah. Pozorni so predvsem na to, o čem te osebe razmišljajo, kako ob tem čustvujejo in kako delujejo, obenem pa s pomočjo pogovora o besedilu razmišljajo tudi o svojih mislih, čustvih in dejanjih. Za literarno biblioterapijo je posebej pomembno to, da sodelujoči pri biblioterapiji o svojem razmišljanju in občutkih govorijo le posredno, saj je pogovor pri biblioterapiji usmerjen na literarno osebo. Oseba, ki sodeluje pri biblioterapiji, ima zato možnost posredno razmisliti in spregovoriti tudi o svoji življenjski situaciji, ne da bi se pri tem izpostavila pred ostalimi sodelujočimi.

Pri izbiri literarnega besedila za biblioterapijo smo pozorni na več dejavnikov: besedilo mora ustrezati bralni stopnji bralcev, ki sodelujejo pri biblioterapiji, ter upoštevati njihove interese in življenjsko situacijo. Predvsem pri izbiri besedil za izvajanje biblioterapije z otroki pa je treba izbirati besedila, ki so primerna njihovi starosti. Literarna besedila, ki jih izberemo za razvojno ali literarno biblioterapijo, morajo biti kakovostna. Ne smejo biti toliko zahtevna, da jih bralci ne bi razumeli, obenem pa ne smejo biti tako preprosta, da bi jih bralci lahko imeli za banalna.

Delavnica razvojne ali literarne biblioterapije je lahko enkratna, priporoča pa se, da je delavnic več in da trajajo daljše časovno obdobje, saj uvidi in spoznanja, ki jih želimo doseči z izvajanjem biblioterapije, zah-

tevajo kompleksne miselne procese, ki se zelo redko v celoti odvijajo med prvo delavnico. Tudi če se odločimo, da bomo brez pomoči biblioterpeta elemente biblioterapije v branje vpeljevali sami, je priporočljivo, da to počnemo dlje časa. Če biblioterapevtsko metodo uporabljamo pri branju z otrokom, isto knjigo z otrokom na primer preberemo večkrat ter pogovor med in po vsakem branju dopolnjujemo. Z biblioterapijo se dobro dopolnjujejo tudi nekatere druge dejavnosti, kot so terapevtsko ali kreativno pisanje, likovno ustvarjanje, ples in igra vlog. Te se nanašajo na vsebino biblioterapije, cilj vključevanja dodatnih dejavnosti pa je, da obravnavane teme in situacije bralci poskušajo razumeti in pojasniti še na druge načine.

Vključevanje literarne biblioterapije v različne ustanove in dejavnosti v kraju lahko pozitivno vpliva na celotno lokalno skupnost. Biblioterapijo lahko vključimo v šole in vrtce, knjižnice, zdravstvene domove, domove za ostarele in podjetja. Elemente biblioterapije pa lahko starši uporabljajo tudi doma pri skupnem branju z otrokom.

Starši lahko z uporabo elementov literarne biblioterapije z otrokom spregovorijo o določenih temah, ki so zanje v nekem obdobju pomembne. Biblioterapija je lahko staršem v pomoč tudi takrat, ko so se z otrokom že želeli o nečem pogovoriti, a ta pri pogovoru ni hotel sodelovati. Ko z otrokom beremo neko literarno besedilo, ki se nanaša na določeno življenjsko situacijo, v kateri se je otrok znašel, se z njim pogovarjamo o literarnih osebah in ne neposredno o njegovi situaciji ter s tem otroku omogočimo, da na svojo življenjsko situacijo pogleda z razdalje in o njej lažje spregovori prek pogovora o literarni osebi.

Če želimo, da bo takšen pogovor uspešen in koristen, moramo najprej izbrati primerno besedilo in se na pogovor dobro pripraviti. Besedilo mora ustrezati otrokovi razvojni stopnji in njegovim bralnim sposobnos-

tim. Če nismo povsem prepričani, kako zahtevna besedila so za otroka primerna, nam lahko pri tem pomaga otrokova učiteljica ali učitelj oziroma knjižničarka ali knjižničar v šolski ali splošni knjižnici, ki jo z otrokom obiskujemo. Izmed besedil, ki ustrezajo otrokovim sposobnostim, izberemo tisto, ki obravnava temo ali več tem, o katerih želimo spregovoriti z otrokom. Dobro je, da besedilo ne moralizira in ni izrazito didaktično. Teme v besedilu naj bodo predstavljene večplastno; odpirajo naj različna vprašanja in ne ponujajo enoznačnih odgovorov.

Ko izberemo ustrezno besedilo, se moramo na branje z otrokom dobro pripraviti. Besedilo najprej sami vsaj dvakrat preberemo. Prvo branje naj bo namenjeno temu, da se spoznamo z besedilom in ga doživimo, drugo ter vsa nadaljnja branja pa naj bodo namenjena analizi besedila in pripravi vprašanj, s pomočjo katerih bomo usmerjali pogovor, ko bomo besedilo brali z otrokom. Besedilo analiziramo tako, da ugotovimo, katere literarne osebe nastopajo v njem in kdo besedilo pripoveduje oziroma s katerega zornega kota je zgodba predstavljena. Določimo teme, ki jih besedilo obravnava, in ugotovimo, na kakšen način so predstavljene v besedilu. Vprašamo se na primer: *Kakšen je pogled glavne literarne osebe na določeno situacijo, ki je opisana v besedilu? Kako se nanjo odzove? Kako se njeno razmišljanje in dejanja proti koncu zgodbe spreminjajo?*

Ko besedilo dovolj dobro poznamo, si pripravimo podporna vprašanja, ki naj se navezujejo na literarne osebe. Vprašanja, ki se navezujejo neposredno na otrokovo življenjsko situacijo, prihranimo za konec. Otroka sprašujemo predvsem o razmišljanju, čustvovanju in delovanju literarnih oseb. Nekaj primerov vprašanj: *O čem literarna oseba razmišlja? Kako se ob tem počuti? Zakaj se tako počuti? Kako se na to odzove?* Namesto izraza literarna oseba seveda uporabljamo njeno ime, vprašanja pa zastavimo tako, da jih bo otrok razumel.

Ko smo se dobro pripravili, določimo primeren čas za branje z otrokom. Glede na prejšnje izkušnje ugotovimo, kdaj je otrok pripravljen in dovolj zbran za branje. Biblioterapija je lahko tudi del vsakodnevnega branja z otrokom. Ljubica Marjanovič Umek in Maja Zupančič namreč ugotavljata, da so za otroka pomembni vsakodnevni rituali, saj daje red otroku občutek varnosti. Takšen ritual sta lahko tudi branje in pripovedovanje zgodb, ki lahko predstavljata del otrokove vsakdanje rutine v predšolskem in zgodnjem šolskem obdobju (27). Lahko pa tudi pozneje.

Pred branjem poskrbimo, da je otrok sproščen, ter iz prostora umaknemo stvari in naprave, ki bi lahko motile njegovo pozornost. Otroka na kratko uvedemo v temo, o kateri bomo brali. Tudi če otrok že zna brati, besedilo prvič prebere starš. S tem poskrbimo, da bo vse pravilno in doživeto prebrano, obenem pa lahko otrok zgodbo spremlja zbrano, ne da bi se ukvarjal z branjem, ki je sploh za bralce začetnike še zelo naporno. Po prvem branju otroku zastavimo splošna vprašanja o besedilu in preverimo, ali je besedilo razumel. Postavimo vprašanja, kot so: *O čem govori besedilo? Kdo pripoveduje zgodbo? Kako je ime deklici oziroma dečku, ki nastopa v zgodbi? Kje in kdaj se zgodba dogaja?*

Nadaljujemo z drugim branjem. Pri drugem branju se po vsaki povedi ali krajšem odstavku ustavljamo in otroku zastavljamo vprašanja o prebranem delu besedila. Vprašanja, ki smo si jih pripravili, imamo za oporo in jih sproti prilagajamo razumevanju in sodelovanju otroka. Dolžino pogovora prilagodimo otrokovi sposobnosti koncentracije. Če mislimo, da nas ne more več zbrano poslušati, branje in pogovor rajši nadaljujemo ob naslednjem primernem času. Ob koncu branja z otrokom povzamemo, kaj smo ugotovili in naredimo smiselni zaključek. V tem trenutku lahko otroku postavimo tudi kakšno vprašanje, ki je sicer povezano z besedilom, a se nanaša neposredno na otrokovo življenjsko situacijo.

Na podoben način lahko literarno biblioterapijo v delo z otroki uvedejo tudi vzgojitelji, učitelji razrednega pouka, učitelji slovenščine ter srednješolski učitelji tujih jezikov na tisti stopnji, ki že predvideva obravnavo književnih besedil. Njihova naloga je, da elemente literarne biblioterapije, ki jih bodo vključili v svoje delo, prilagodijo ciljni skupini otrok ali mladostnikov ter izberejo besedila in teme, ki bodo relevantni in primerni za vse sodelujoče. Tudi za učitelje in vzgojitelje velja, da izberejo kakovostna besedila, ki niso pretirano didaktična in ne moralizirajo ter odpirajo vprašanja, ki ponujajo več različnih odgovorov, in opisujejo situacije, na katere lahko pogledamo z več različnih perspektiv.

Učitelji in vzgojitelji se morajo na uporabo biblioterapije dobro pripraviti. Če mislijo, da so vprašanja, ki jih odpira izbrano besedilo, zanje prezahtevna ali predvidevajo, da bodo zahtevnejša za določene učence, je dobro, da k sodelovanju povabijo šolskega psihologa ali psihologinjo, ki jim lahko svetuje. Zelo pomembno je, da se med branjem in pogovorom z otroki pogovarjajo izključno o literarnih osebah ter ne izpostavljajo nobenega od otrok; ne smejo postavljati vprašanj, ki se navezujejo na njihovo življenjsko situacijo. Če otroci začnejo govoriti o stvareh, za katere ocenijo, da so lahko preveč osebne, naj jih ustavijo in tako preprečijo, da bi otroci povedali preveč in bili pozneje zaradi tega mogoče v zadregi.

V priročniku, ki je pred vami, boste našli primere besedil in vprašanj, ki jih lahko starši uporabite pri branju s svojim otrokom, vzgojitelji prvih treh razredov pa jih lahko uporabite pri pouku. Priporočljivo je, da si pred tem preberete dodatno literaturo na temo biblioterapije, predvsem razvojne in literarne biblioterapije. Biblioterapija je široko uporabna metoda, ki lahko koristi bralcem vseh starosti. Upam, da bomo tudi v Sloveniji prepoznali njen potencial in jo tako kot drugje po svetu pogostejše vključevali v različne ustanove na lokalni in nacionalni ravni.

Bibliografija

Marinčič, Manca. *Literarna veda in biblioterapija*. [magistrsko delo]. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2021.

Marjanovič Umek, Ljubica in Maja Zupančič. »Vloga branja in pripovedovanja v otrokovem razvoju«. Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja. Ur. Marina Blatnik Mohar. Ljubljana: Mladinska knjiga (2003): 22–33.

Piskač, Davor. *O književnosti i životu. Primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

Dodatna literatura za branje

Bušljeta, Rona in Davor Piskač. Literarna biblioterapija u nastavi književnosti. Sveučilišni priručnik za nastavnike. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2018.

Heath, Melissa Allen, et al. »Bibliotherapy: A resource to facilitate emotional healing and growth«. *School Psychology International* 26.5 (2005): 563–580.

Koopman, Eva Maria (Emy) in Frank Hakemulder. »Effects of Literature on Empathy and Self-Reflection: A Theoretical-Empirical Framework«. *JLT* 9.1 (2015): 79–111.

Marinčič, Manca. »Pomen literarne vede pri izvajanju biblioterapije«. *Primerjalna književnost* 44.3 (2021): 21–37.

Pardeck, John T. in Martha J. Markward. »Bibliotherapy: Using books to help children deal with problems«. *Early Child Development and Care* 106 (1995): 75–90.

Pardeck, John T. in Jean A. Pardeck. »Recommended Books for Helping Young Children Deal with Social and Development Problems«. *Early Child Development and Care* 136.1 (1997): 57–63.

Rozalski, Michael, Angela Stewart in Jason Miller. »Bibliotherapy: Helping Children Cope with Life's Challenges«. *Kappa Delta Pi Record* 47.1 (2010): 33–37.

Žunkovič, Igor. *Zgodbe, ki nas pišejo: izmišljene zgodbe, kako jih beremo in kako nas spreminjajo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2022.

Razmislek o kakovostni književnosti za otroke na primeru revij *Ciciban* in *Cicido*

Žiga Kosec

Katera literatura za otroke je kakovostna? Nekdanja urednica revij *Ciciban* in *Cicido* Slavica Remškar je nekoč rekla: Izbiramo tista besedila, ki otroka jemljejo resno in jih pišejo avtorji, ki otroka jemljejo resno. To so raznovrstna besedila, v katerih svet ni idealiziran ali izrazito didaktičen. Leta 1945 je bila ustanovljena založba Mladinska knjiga in ena od soustanoviteljic je bila Kristina Brenkova. Raziskovalka, pisateljica in legendarna urednica je bila tista, ki je prva izjavila, da je treba otroku ponuditi samo najboljše.

Istega leta je izšel prvi *Ciciban* – tudi to je bilo po zaslugi Kristine Brenkove. Menila je, da je treba otroku vsak mesec ponuditi v branje list, v katerem bodo izbrane pripovedi in pesmi najboljših pisateljev in pisateljic in kamor bodo lahko svoja pisma pošiljali tudi otroci. Revija *Ciciban* zdaj neprekinjeno izhaja že 79 let, kmalu bomo praznovali 80. rojstni dan – gre za redek primer v slovenskem, evropskem in svetovnem prostoru. Veliko urednikov in urednic se je zvrstilo v teh letih, ves čas pa ostaja enaka zaveza kakovosti. Tu gre pravzaprav za nadaljevanje tradicije Kristine Brenkove, ki je vzpostavila držo do ilustracije, oblikovanja, literature in kakovosti – čemur se trudimo slediti še danes.

Na kaj smo vsak mesec pozorni pri nastajanju nove številke *Cicibana*? Na raznolikost literarnih zvrsti in žanrov, na raznolikost avtorskih pisav, na pravo mero literarnih, polliterarnih in poljudnih besedil, na kakovostno ilustracijo. Ne uspe nam vedno vsega vključiti v eno samo številko, si pa za to prizadevamo. Mesto v reviji imata lirski in pripovedna poezija, realistična proza iz otrokovega vsakdana, umetne in ljudske pravljice (pri čemer ljud-

skih pripovedi ne prepisujemo iz knjig, marveč objavljamo priredbe izkušnih avtoric, ki do svojega dela pristopajo spoštljivo in z velikim občutkom), slikopisi za neizkušene bralce, zgodbe v slikah, stripi, uglasbena poezija itd.

Ciciban ima tudi mlajšega brata, to je revija *Cicido* – leta 1998 je takratna urednica Nataša Bucik pravilno ugotovila, da je nemogoče ustvarjati revijo, ki bi hkrati nagovarjala predšolskega otroka in mlajšega šolarja; njuni interesi so preveč različni, razlike med triletnikom in sedemletnikom pa prevelike. Prvega zanimata kahlica in duda, drugega pa dogajanje v šoli, sam lahko bere stripe, šale, duhovite pesmi. Tako je nastal *Cicido*, revija za predšolske otroke.

Katera literatura za otroka je torej kakovostna? Smerokazov po dobri literaturi je več. Do neke mere na kakovost opozorijo nagrade (večernica, desetnica, nagrada Kristine Brenkove, priznanje Zlata hruška, Levstikova nagrada). V Pionirski – centru za mladinsko književnost vsako leto izdajo *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*. V njem so knjige za otroke in mladino, ki so izšle v preteklem letu in jih je pregledala skupina strokovnjakov, razvrščene v štiri kategorije: pomanjkljivo, dobro, zelo dobro in odlično. Pri svoji presoji v Pionirski na knjigo gledajo celostno, upoštevajo besedilo, ilustracije, jezik, tudi oblikovanje. Kritike knjig za otroke so redke, jih pa vseeno najdemo v revijah oz. časopisih *Delo*, *Sodobnost* ter *Otrok in knjiga*. Nekaj o kakovostni literaturi lahko pove tudi uredniška izbira, pri čemer se moramo zavedati, da je vsako branje subjektivno; je samo bolj ali manj podprto s poznavanjem področja, literarne teorije, knjižne produkcije, dela klasikov in sodobnikov. Kako uredniki izbiramo in na kaj smo pri izbiri besedil pozorni? Najbolj zgoščeno, celovito si lahko odgovorimo s pomočjo Jožeta Toporišiča in njegovih petih načel dobrega jezikovnega sloga: jezikovna pravilnost, jasnost, jedrnatost, živost (lahko bi rekli tudi izvirnost) in primernost – vse naštetu tako ali drugače upoštevamo.

Besedila za otroke morajo biti napisana razumljivo in ravno prav zgoščeno. Dobro napisano besedilo namreč ne prenese balasta, nepotrebnega kopičenja besed, saj hitro postane puščobno in dolgočasno. Pri delu z besedili uredniki svoje avtorje spodbujamo k piljenju, zgoščevanju, gnetenju – in nemalokrat se izkaže, da besedilo s krajšanjem pridobi. Pomembna je tudi izvirnost. Vedno se vprašamo, kaj novega prinaša besedilo, pri čemer je seveda mogoče tudi iz večkrat obdelanega motiva, teme ustvariti nekaj novega in svežega. Pozorni smo tudi na primernost besedil, na izbiro teme, na to, kako je tema obdelana: avtor, ki piše za otroke, se mora vedno postaviti na stran šibkejšega, zatiranega, na stran otroka. Otroke moramo zaščititi, kar pa ne pomeni, da se z njimi o težkih temah ne pogovarjamo; nasprotno, o tem se moramo pogovarjati.

Ciljno napisana besedila

Besedila, ki obravnavajo problemske teme, so ciljno napisana besedila in imajo jasen namen. Vendar moramo biti pri izbiri tovrstnih besedil pazljivi. Besedila, ki svojega namena ne skrivajo, lahko namreč hitro postanejo prazna, trivialna, brez vsakršne umetniške vrednosti – hitro naletimo na črno-belo karakterizacijo, moraliziranje, obsojanje.

Izrazito ciljno napisana besedila piše denimo stalna sodelavka revije *Cicido* Martina Peštaj. To je medijska psihologinja in odgovorna urednica otroškega programa na RTV Slovenija, ki ima že vrsto let v reviji stalno rubriko o čustvih. Izmišlja si različne situacije iz otrokovega vsakdanjika, situacije, ki so otroku blizu in vsebujejo nek konflikt, avtorica pa ga vsakič razreši. Napisane so v otroku razumljivem jeziku: jasno, jedrnato, vedno vsebujejo tudi komentar za starša in vprašanja za otroka. Takšna rubrika je zelo primerna za skupno branje odraslega z otrokom in pogovor o konkretnih otrokovih težavah.

DOBER DAN, VRTECI!

Počitnik je konec in v novem vrčevskem letu bodo otroci iz skupine Mucki postali Metulji. Pri vratih jih že čaka vzgojiteljica Ksanja. Zelo vesela je, ker bo spet videla svoje otroke. Lina je prišla prva. Nasmejana in vznemirjena pričakuje prijatelje. Kaja se bo letos na novo pridružila Metuljem. Skrbni jo, kakšni bodo nova vzgojiteljica in kakšni novi otroci. Mami jo opogumlja, ve, da se bo Kaja imela v vrtcu lepo. Bor pa ni želel spet v vrtec, raje bi ostal doma z mamicino in očkom. Tudi očku je hudo, ko gleda žalostnega Bora. Objubi mu, da pride danes ponj takoj po počitku. Jure in mami sta se v avtu sprla in še vedno sta jezna drug na drugega. Mami je Jureta prosila, naj pohti, ker se ji zelo mudi v službo. Jure pa je hud, ker mu ni pustila, da bi v miru poskal žogo, ki se je skrivila neke na dvorišču.

Čustva prihajajo iz naših misli in vseh naših praznih prostorov. Nisi lahko se počutimo v različnih situacijah. Pomembno nam, da kaj sprejemamo, če se ne počutimo dobro. Vsak dan občutimo veliko različnih čustev: veselje, žalost, jezo, strah... Nekelej čustva občutimo kot priložnost, druga pa za nas so neprijetna, zlasti pa naslavlja čustva različnih čustev. In vse to je v redu. Pomembno je, da čustva občutimo in se s njih spoprijemamo. V nas pogled poudarjamo občutke in tako lahko čustva čustva zlate različno.

OGLEJ SI SLIKO IN PRIPOVEDUJ, KAJ SE NA NJEJ DOGAJA. KAKO SE POČUTUJO OTROCI? IN KAKO ODRASLI?

KAKO PA SE TI POČUTIŠ PRVI DAN PO POČITNICAH V VRTCU?

Cicido, september 2019

POVEJ POLŽKU OLIJU

OTO SI ŽELI DOMAČO ŽIVAL

Oto je star pet let in ima zelo rad živali. O njih veliko ve: pozna različne pasme psov, ve, kako muce skrbijo za svoje mladice in od kod prihajajo različne vrste papig. Doma ima veliko knjig o živalih. Pogosto jih gleda, še raje pa jih z očjem bere. Najbolj na svetu si želi domačo žival. Težava pa je v tem, da je Oto alergičen na živalsko dlako. Kadar je z njo v stiku, se mu solzijo oči, peče ga grlo, smrka in kiha. Mami in oči pravita, da zato ne morejo imeti nobene živali.

OTO

Polžek Oli zleze v hišico in dolgo razmišlja, razmišlja, razmišlja ... Končno se mu posveti dobra misel!

OLI

To pa je polžek Oli. Mahlen je, a na hitrost nosi celo hitlo. Vanjo zleze, kadar razmišlja. Rad ima solato, ne mara pa hlapetih tal, ker po njih ne more tako hitro lesti. Kadar pa je strah teme, se udobno nameni v svojo hišo. Ni mu všeč, če ga opazuje preveč odraslih. Zelo pa se razveseli, ko mimo njega prhit: vervečka. Vika in mu zabli lep dan. Oli rad postavlja otroke in jim svetuje.

Priprava: Martina Poljak - Ilustracije Ana Kolc

Kaj pa, če bi Oto skrbel za živali, ki so zunaj? Lahko bi poskrbel za ptičke, ki pozimi iščejo hrano in toplo zavetje. In res! Oto z očjem izdelal kar tri lesene ptičje hišice. Obesita jih na drevesa na vrtu in vanje nasujeta semena. Z mami izdelata še ptičjo pogačo in jo obesita na najbližjo vejo. Ptiki kmalu priletijo in se razveselijo gostije. Gostje dan se vračajo. Oto pridno polni hišice in veselo opazuje ptice. Nekega dne ga obišče prav posebna gostja: vervečka. Da ji oreh in zdaj se tudi ona vsak dan vrača. Oto ima polne roke dela in dober občutek, da ima tudi on žival, za katero skrbi. In to ne le ene, temveč mnogo!

Hvala, polžek Oli!
Dobra ideja!

Kaj bi pa ti predlagal/a Oto, ki si želi domačo žival? Imas ti doma žival? Kako skrbiš zanjo? Kaj z njo najraje počneš? Si že kdaj pomagala/a živali pozimi? Katere so tvoje najljubše živali in kje jih lahko pozimi?

Cicido, januar 2022

Na prvem primeru avtorica obravnava vstop otroka v vrtec – to je zanj običajno resen problem, saj takrat doživlja stisko, nelagodje. V drugem besedilu si otrok želi domačo žival, kar je skupno večini otrok in s čimer se malček zlahka identificira. Gre za izrazito didaktična besedila, ki tega ne skrivajo in imajo jasno tendenco. Ko otroku zgodbo preberemo, ga vprašamo, kaj se dogaja na ilustraciji, kako se kdo počuti, ali se je tudi sam že kdaj tako počutil itd. Rubrika »Moja čustva, tvoja čustva« ki jo je ilustrirala Ana Košir, je našla mesto v drugem, poljudnem delu revije *Cicido*. V prvem delu so literarna besedila, v drugem pa polliterarna in poljudna. Gre za primer kakovostnega polliterarnega besedila, ob katerem se z otrokom lahko pogovorimo o različnih stiskah. Je pa velika grenkoba lahko ujeta tudi v zelo kakovostna literarna besedila.

Imam zelene čevljičke, MKZ 2020

V pesmi »Beli konjiček«, ki jo je ilustrirala Jelka Reichman, pesnica Anja Štefan obravnava zelo težko temo, hudo otrokovo stisko, ki pa je ne konkretizira: hude reči, ki so se zgodile dečku v pesmi, so lahko marsikaj. Za pesničino problemsko poetiko je zaradi pesničinega pretanjenega občutka za ritem, metrum in izbiro besed značilna neka navidezna preprostost, ki pa seveda premore neizmerno globino. Kaj hudega se je zgodilo fantičku? Mame in očeta ni blizu, morda ju sploh nima, lahko je žrtev zlorabe, begunec, žrtev takšnega ali drugačnega nasilja – možnosti je veliko, pesem pa je pomensko precej odprta. Pesnica nas v pesmi opozori, da si vsak otrok zasluži občutek varnosti, stabilnosti. Vsaka literatura za otroke se mora postaviti na stran otroka, kar Anja Štefan dosledno upošteva.

Napisala: Jana Miličinski • Ilustrirala: Maja Kozjak
STRAH IN POGUM

Maja je pogumna deklica. Toda samo podnevi.

Zvečer, ko je tema, si pa nikamor ne upa. Niti v sobo niti v kuhinjo in še manj na temni hodnik.

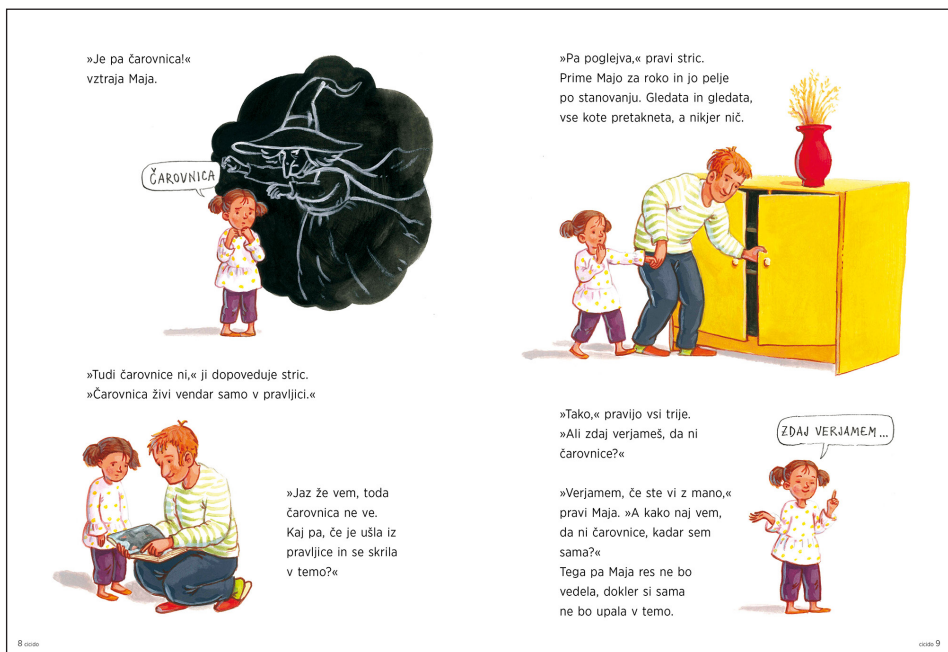
»Bojim se,« pravi. »In če se tam skriva volk?«
 »Ne čenčaji!« pravi mama. »Volk živi v gozdu in si sploh ne upa v mesto.«

»Če ni volka, je pa strah,« pravi Maja.
 »Kakšen strah?« se smeje očka. »Ali ne veš, da strahu ni?«

crobo 7

Cicido, april 2017

Realistična proza

Realistične črtice so v revijah *Ciciban* in *Cicido* stalnica. Gre za literarna besedila, ki zajemajo iz otrokovega vsakdana v vrtcu, doma in v šoli ter popisujejo dogajanje realnega časa in prostora, zanje je značilna tudi aktualnost. Kadar avtorji literarnih besedil z otrokom želijo spregovoriti o t. i. problemskih temah, se mnogokrat zatečejo prav k temu žanru. Pod zgornjo črtico se podpisuje Jana Milčinski, ilustrirala jo je Maša Kozjek. Gre za primer kakovostne, izčiščene kratke proze za otroke, v kateri je obdelana tema strahu. Predšolski otroci se srečujejo z raznimi strahovi in tudi takšne realistične pripovedi so priložnost za pogovor o strahu.

V črtici Barbare Hanuš »Obliž za moč in pogum« gre prav tako za literarno obdelavo motiva strahu, pri čemer se je avtorica zatekla k humorju, ki

ga otrokom ni nikoli dovolj. V tej črtici Luka in Marko razmišljata, kako pogumen moraš biti, da greš spat v svojo posteljo, da greš ponoči sam lulat, da pokusiš novo hrano, recimo brokoli. Njuna babica ima seveda rešitev – obliž za moč in pogum, ki ga samo nalepi na roko in Marka in Luke ni nič več strah. Otroci včasih konflikte razrešujejo sami, velikokrat pa poseže vmes odrasli, kar je tudi prav. Avtorice in avtorji običajno začnejo pisati realistično prozo, ko imajo sami otroke, vnuke, tako da gre marsikdaj res za resnične zgodbe, obdelava pa je seveda literarna. Tako je, denimo, tudi v primeru Barbare Hanuš.

Humorne so tudi odlične ilustracije Ane Zavadlav: literatura za otroke je v revijalnih objavah in slikaniških izdajah kakovostna in celostna takrat, ko se besedilo in slika ujemata. Gre za dva enakovredna pola, česar pri omembah avtorstva slikanic za otroke po mojem mnenju ne smemo pozabiti. Strahu se je na duhovit način lotila tudi pesnica Anica Perpar, v slikopisu je o njem pisala Slavica Remškar, besedili je ilustrirala Bojana Dimitrovski.

Cicido, september 2020

Cicido, oktober, 2020

Če z otrokom želimo spregovoriti o natančno določeni temi, poiščemo raznovrstno gradivo in k njej pristopimo čim bolj celostno.

Kakšna naj bo torej realistična proza za otroke? Kratka in predvsem prepričljiva. To velja za črtice Jane Milčinski, Barbare Hanuš, Slavice Remškar, Slavka Pregla, Tinke Bačič, Nataše Konz Lorenzutti idr. Če pa se avtorji v svojem pisanju pretvarjajo, otroci to hitro spregledajo.

Še en primer dobre prakse so zgodbe o Maksu avtorice Mateje Gomboc, ki so izhajale vsak mesec v reviji *Cicido* v letniku 2021/2022. Pripovedi so prvoosebne, napisane s perspektive otroka, ki prav po otroško opisuje in doživlja svet. Maks je občutljiv in empatičen petletnik, ki občuduje svojega očeta, veliko časa preživi z babico, ima rad živali, zelo si želi psa ... Konflikte razrešuje na izviren način, marsikaj, kar se odraslim zdi zapleteno, je z otroške perspektive pravzaprav čisto preprosto, hitro rešljivo. Rekli smo, da mora biti realistična črtica kratka in prepričljiva, kar je Mateji Gomboc v teh zgodbah uspelo. Tudi ona je med drugim pisala o strahu,

GRDUH IN VELEGRDUH

Na vratih moje sobe z velikimi črkami piše MAKS. To je zato, ker v njej stanujem jaz.

Zgodilo se je, da se je v mojo sobo naselil Grduh.

Največkrat je pod posteljo. Mislim, da tam spi tudi ponoči. Toda kadar odprem omaro, se on preseli tja, v tisti temni kot levo spodaj.

Zvečer, ko mama zagrne zavese, gre k oknu. Tam spušta črne in vijoličaste glasove: huuuu, krrrr, aaaah.

Mama pravi: »To ni nič, to je slišati s ceste.«

»Ni res!« ji ugovarjam. »Avtomobili prijazno brnijo in hupajo. Grduh pa je strašen in hudoben.«

»Če bi imel kužka, bi Grduh zbežal,« skoraj vsak večer rečem mami.

»Ne moreš, premajhen si še,« mi vedno odgovori.

»Zato ker sem majhen, me straši Grduh,« se ji potem potožim.

Grduh me res ne mara. In jaz njega tudi ne. Ravno včeraj zvečer je spet lomastil pod posteljo. Poklical sem mamico: »Grduh mi ne pusti spati!« Prišgala je luč in skupaj z mano pogledala pod posteljo. Skril se je, baraba, najbrž v omaro! Pogledala je v omaro: »Tu ga ni.« Pogledala je za zaveso, dvignila pokrov zaboja za igrače. Nič. Spet se je izmuznil. Vseeno mi je pustila luč prižgano.

Danes po zajtrku sem vzel stvar v svoje roke!

Vzel sem največji list. Pripravil najmočnejše barvice. Narisal najstrašnejšo pošast. S črnimi očmi, iz katerih bliska ogenj. Z velikanskimi usti, polnimi ostrih čekanov.

Z najdaljšimi rokami, ki dosežejo vse, v trenutku. To je Velegrduh. Še jaz bi se ga bal, če ne bi bil moj prijatelj. Zelo natančno sem ga izrezal in prilepil na vrata.

Grduh si ne bo več upal v mojo sobo!

Cicido, november 2021

Mateja Gomboc

MAKS

Ilustriral Marjan Manček

Maks, MKZ 2023

Maks se namreč boji Grduha, ki živi pod njegovo posteljo. Znebi se ga s pomočjo mame, kužka in svoje domišljije. Cikel enajstih pripovedi, ki jih je ilustriral Marjan Manček, je pozneje izšel tudi v knjigi.

V črtici Helena in Lenca, ki jo je napisala Slavica Remškar, ilustrirala pa Marta Bartolj, gre za obdelavo še ene pomembne teme, to je posvojitve, in seveda teme identitete – tudi s tem se otroci spopadajo. Helenina polt je drugačne barve kot polt njenih staršev, v šoli jo včasih zaradi tega tudi zbadajo, Helena pa se v stiski zateče h kraji. Takšna zgodba je seveda dobro izhodišče za pogovor z otrokom. Ni treba, da je posvojen – literatura pred nami razpira tudi prostor drugega, nam ponuja vpogled v svetove, ki so drugačni od naših. Branje zagotovo prispeva k večji strpnosti in odprtosti.

Napisala: SLAVICA REMŠKAR – Ilustrirala: MARTA BARTOLJ

HELENA IN LENCA

Včasih se Helena jezi na ljudi, ki vzklikajo: »Ne mami ne atju nisi podobna!« In na tiste, ki neumno sprašujejo: »A si iz Indije?« Pa kako zoprna je Anita iz njenega razreda. Na ves glas vpilje: »Ti nimaš prave mamicе, ker si posvojena!« Ko Helena sliši take besede, si želi, da bi imela čisto navadno družino. Nad Helenino posteljo sedi sedem punčk. Danes ji ni všeč nobena. Naredila bo Lenco. Za obleko vzame zeleno blago z bleščicami. Glavico oblikuje iz bele nogavice. Nariše oči in usta, nariše majhna ušesa in velikanske uhanе. Glavo in obleko trdno poveže z elastikami. Punčkin vrat trikrat ovije z biserno ogrlico. Prišije ji dolge lase iz rumene volne.

18

Komaj je punčka narejena, že hoče bombončke. »Nimam!« vzdihne Helena. »Samo en bombon dobim po kosilu.« »Vzemi jih v kuhinji!« ukaže punčka. Bomboni so na najvišji polici. Helena jih ne doseže. Kovanci pa ležijo povsod, tudi na sedežih v avtu ... Lahko si jih nabere v žep. Med varstvom smukne s šolskega igrišča, ko nihče ne gleda. V trafiki kupi bombone. Razdeli jih sošolkam in soščencem. »Daj še meni! A daaaaš, plis? A mi daš različne? O, si prijazna!« Ko se otroci gnetejo okrog nje, se Helena počuti imenitno. Zato doma pogosto pospravlja kovance. S kovanci kupuje bombončke in gosti otroke v šoli, zvečer pa Lenco in sebe.

Prodajalka iz trafike pozna Heleninega atja. Nekoč mu namigne, da njegova hčerka kupuje pri njej. »Ni prav, da jemlješ denar,« reče atji v avtu. »Vidva mi nič ne kupita. Ne marata me,« reče Helena. »Dava ti vse, kar potrebuješ. Imava te rada, najrajši na svetu. Dobro skrbiva zate,« zagotovi očka.

19

Mama na kavču popestuje Heleno in jo spomni: »Však mesec dobiš žepnino od naju in obeh babc.«
»Premalo!« se mršči Helena.
»Dovolj!« rečeta ati in mami, kovance pa pospravi. Helena potoži Lenci:
»Če otrokom ne bom dajala bombonov, mi ne bodo več govorili: Ooo, Helena, najprijazna si. Bodi moja prijateljica forever!«

»Imam idejo,« reče Lencina in se namuzne.

Ker se Lenci ni treba učiti, naslednji dan zija po razredu. Opazi, da učiteljica Ana svojih bombonov ne spravlja visoko. A deli jih samo, preden se odpravijo v telovadnico, in samo, če se otroci ne prerivajo! Samo po en bombon vsakemu.

»Preveč varčuje!« se jezi Lencina. »Ko bo šla med odmorom ven, vzemi bombone in jih ti razdeli otrokom! O, bodo veseli!« Helena okleva: »Bo to prav?«

Lencina je prepričana: »Seveda. Skakali bodo od veselja!« Otroci so ostrmeli. Kaj? Helena je vzela košaro učiteljici Nato so se nagneti okrog nje: »Helena, a nam boš delila? Najprijazna si! Učiteljica Ana jih ima itak preveč! Nabašejo si bombone v usta in žepi. Svetleči papirčki fljijo po razredu.

»Saj ni praznik!« zakliče učiteljica Ana, ko se vrne v razred.

»Na naveden dan ste si naredili veselico!«

Otroci stečejo v klopi. Prazna košara leži na tleh.

Ana vpraša: »Ali se vam zdi prav, da ste mi naenkrat vzeli vse bombone, ki so samo za posebne priliko?«

Učence in učenci gledajo v mizice.

David zamomlja: »Helena jih je vzela in razdelila.«

»Ampak vsi ste bombone pojedli!« je začudena učiteljica.

»Lahko bi vendar Heleno spomnili, da so bomboni in samo za posebne priliko!«

Pouk se nadaljuje. Ker je petek, Zoro izroči razredni bralni nahrbtnik Timonu. Učiteljica Ana se zagleda v Lenco v Heleninem naročju in vzdihne: »Zanimivo punčko imaš. Jo posodiš za naš bralni nahrbtnik?«

»Posodim Lenco,« veselo kima Helena. Učiteljica Ana poboža punčko in jo vpraša:

»Si upaš obiskati vse moje učence in učence?« Lenci se zasvetijo oči: »Ja, upam si!«

»Danes greš k Timonu,« se nasmehe učiteljica. »Vsak teden boš pri drugi družini. Videla boš, kako so družine različne!«

Pripoved poslušaj se na mladinska-branja.slovenski.net

21

Ciciban, april 2023

Napisala: TINKA BAČIČ – Ilustrirala: TANJA KOMARČIČ

LILY

MOJI NAJBOLJŠI PRIJATELJICI JE IME LILY. NJENI STARŠI SO SE RODILI NA KITAJSKEM, ONA PA V LJUBLJANI. RADA SE IGRAM Z NJO. GOVORI KITAJSKO IN SLOVENSKO, AMPAK ČE GOVORI KITAJSKO, JE NIHČE NE RAZUME. NITI NAŠA UČITELJICA!

ZA SEDMI ROJSTNI DAN NAS JE LILY POVABILA V KITAJSKO RESTAVRACIJO.

KAKO LEPO JE TAM! STENE SO OKRAŠENE Z ZLATIMI ZMAJI, NA STROPU PA VISIJO RDEČI LAMPUJONČKI. JEDLI SMO NENAVADNE JEDI, TAKŠNE Z RAKCI IN KALČKI IN Z VELIKO RIŽA. POKUSILA SEM JEDI, KI SI JIH DOMA NE BI UPALA. LILY NI JEDLA Z VILICAMI KOT MI. UPORABLJALA JE KITAJSKE PALČKE. NA KITAJSKEM VSI JEDO TAKO. HOTELA JE NAUČITI

ŠE NAS. ZELO HEČNO JE BILO, KO SMO SE TRUDILI UJETI RIŽ MED KONICE PALČK.

LILYJINA DEDEK IN BABICA ŽIVITA NA KITAJSKEM. PIŠETA JI RAZGLEDNICE. ENA MI JE BILA ŠE POSEBEJ VŠEČ. NA NJEJ JE BILA FOTOGRAFIJA PANDE. POSKUSILA SEM JO PREBRATI, A NISEM PREPOZNALA NITI ČRKE!

DA JE KITAJSKA DALEČ, DALEČ OD SLOVENIJE IN DA BOM LAHKO ODPOTOVALA TJA ŠELE, KO BOM ODRASLA. TUDI LILY BO TAKRAT ŽE VELIKA IN BOVA ŠLI KAR SAMI, Z LETALOM. KOMAJ ČAKAM!

KITAJCI NE PIŠEJO TAKO KOT MI. NJIHOVO PISAVO SESTAVLJAJO PISMEKE IZ KLJUJKI, PIK IN ČRTIC. KO BO LILY MALO VEČJA, BO ŠLA OBISKAT BABICO IN DEDKA. TUDI NAŠA DRUŽINA BI LAHKO ŠLA NA KITAJSKO, NA POČITNICE. AMPAK MAMA PRAVI,

16

Preberi v tem Cicibanu še Cici Veselo šolo o potovanju na Japonsko in o pisanju razglednic. Razglednici sta posređeni Cicibanu tudi priloženi. Lahko jih prijateljem ali sorodnikom.

Na razglednici v priloženi kitajski pisarniki piše PANDA.

17

Ciciban, julij 2020

Temo druge narodnosti in drugačnih navad najdemo tudi v črtici Lily. Avtorica Tinka Bačič v tej prvoosebni pripovedi zavzame perspektivo otroka, deklice, ki opisuje svojo najboljšo prijateljico Lily: njena starša sta Kitajca, ona pa je rojena v Ljubljani. Deklica seveda vse to opisuje brez predsodkov in vrednostnih sodb, ki so tako značilne za odrasle. Ljudje smo različni in otrok se s tem srečuje v vsakdanjem življenju, lahko pa seveda tudi v literaturi. Črtico je ilustrirala Tanja Komadina.

Kratke živalske zgodbe na primeru *Meda in Pujsi*

Gre za še en primer uspešnega sodelovanja, učinkovite celote, ki jo sestavljata avtor besedila Sebastijan Pregelj in avtor ilustracij Igor Šinkovec. Skupaj sta ustvarila kratke, slogovno izčiščene zgodbice z duhovitimi ilustracijami. Karakterizacija obeh glavnih likov je preprosta, določena z

Napisal: Sebastijan Pregelj • Ilustriral: Igor Šinkovec

MEDO in PUJSI

DOBER DAN

Medo in Pujsi sta pritekla dol po stopnicah. Pri vhodu je stala žaba.

»Dober dan!« je pozdravil Medo in se zakadil ven.
»Dober dan,« je odzdravila žaba.
Pujsi se je brez besed pognal za Medom.

Ko sta se ustavila pri gugalnicah, je Medo vprašal:
»Zakaj nisi pozdravil žabe?«
»Zakaj bi jo?« je zacvilil Pujsi. »Saj je ne poznam.«
»Tudi jaz je ne poznam,« je odvrnil Medo, »ampak bila je na vhodu v naš blok.«

»In?« je Pujsi nagrbnil rilec.
»Spodobi se pozdraviti,« je pojasnil Medo.
»Ampak zakaj?« je zakrivil Pujsi.
»Ker je lepo,« je odvrnil Medo. »Če nekoga pozdraviš, pomeni, da si ga opazil.«
»Ne razumem,« je odkimal Pujsi.

»Povej,« se je Medo razkoračil, »je tebi lepo, kadar se drugi obnašajo, kot da te ni?«
»To mi ni všeč!« je zacepetal Pujsi.

»No, vidiš,« je prikimal Medo. »Če nekoga pozdraviš, narediš nekaj prijaznega. Tisti, ki ga pozdraviš, se počuti bolje. Se ti ne zdi?«
»Ja,« je prikimal Pujsi. »Če rečem dober dan, s tem naredim dan boljši.«
»Tako nekako,« se je zasmejal Medo.

6 cicio

Prijetljeno jamka najdete tudi v animiranih zgodbah na mladinska-knjiga.si/ciciove.

cicio 7

Cicio, januar 2023

govorom in dejanji: Medo je običajno preudaren, Pujsi zaletav, pri njem so prav po otroško v ospredju njegove potrebe, njegov »nočem« in »tega ne maram«; a je ob njem Medo, ki mu vedno znova pomaga stvari videti drugače, v drugi luči, z druge strani. Ni pa karakterizacija povsem črno-bela, tudi Medo ima slab dan, tudi Pujsi je včasih pametnejši od Meda: tako je tudi v življenju, tudi otrok je včasih lahko pametnejši od starša.

Napisal Sebastian Prepelj • Ilustriral Igor Šinkovec

MEDO in PUJSI

PROSIM IN HVALA

Medo in Pujsi sta se sprehajala po mestu, ko je Pujsiju zakrulilo v trebuhu.

»Si lačen?« ga je pogledal Medo.

»Kot volk,« je prikimal Pujsi.

»Poglej, tam je pekarna,« je Medo iztegnil šapo.

Ko sta bila pri okencu, se je Pujsi dvignil na konice parkljev, skozi odprtino potisnil kovance in zaklical:

»En rogljič!«

»Ampak Pujsi,« se je oglašil Medo, »kaj pa beseda prosim?«

»Zakaj?« je zakrulil Pujsi. »Saj plačam.«

»Kako zakaj?!« je Meda kar privzdignilo.

»Tega nočem!« je zacepetal Pujsi.

»No, vidiš,« se je nasmehnil Medo. Pujsi se je dvignil na konice parkljev in skozi okence zaklical:

»Prosim!«

Pek se je nasmehnil in mu podal dva rogljiča.

»Kako ste prijazni,« je rekel Pujsi.

»Najlepša hvala.«

»Z besedo prosim izražam spoštovanje do tega, kar nekdo dela ali naredi zate. Pokažeš, da stvari niso samoumevne. Pek je moral zgodaj vstati, da je zamesil testo in napekel pecivo. Lahko bi tudi spal.«

»Saj so še drugi pekli!« je vztrajal Pujsi.

»In če bi vsi pekli jutraj spal?« je Medo nagnil glavo.

Priporočena junaka najdete tudi v animiranih zgodbah na mladinska-knjiga.si/citovest.

7

Cicido, marec 2023

V teh zgodbicah junaki niso več otroci, ampak sta to medvedek in pujsek. Medo hodi v šolo, Pujsi pa v vrtec, živita v hišici na vrhu bloka. Povečini gre za poučne pripovedi, v katerih seveda ni moraliziranja, glavno sporočilo njihovih prigod pa je, da nam je v življenju lažje, če smo skupaj. Priljubljena junaka sta se preselila tudi v dve knjigi in na oder Lutkovnega gledališča Ljubljana.

Tematizacija smrti v literaturi za otroke: da ali ne?

Odgovor je jasen: absolutno da! Cenzura v literaturi za otroke seveda mora biti, primernost je eno od osnovnih meril pri uredniškem izbiranju, presojanju. Za otroke niso primerna besedila, ki jih lahko ranijo, jim kakor koli škodujejo. Zanje niso primerne teme, ki so del sveta odraslih in njihovega vsakdana. Vendar je tema smrti vsekakor nekaj, o čemer se pogovarjamo tudi z otrokom in s čimer se veliko otrok sreča že zgodaj v življenju.

Napisala Cvetka SOKOLOV – Ilustrirala MOJCA CERJAK

ČISTO BLIZU

Moja babica je umrla.

Mami si briše solze
(prvič jo vidim jokati):
tudi atleje oči se bleščijo.
Nekdo reče v mikrofoni,
da je bila dobra in uspešna.
Zapojejo ji pesem o pomladi
(čeprav je zima, zima bela).

V odprtino v grobu,
na črno žaro z zlatim robom,
mečejo rdeče nageljčke,
dokler jih ne zmanjka ...
(Za noben rojstni dan
jih ni dobila toliko –
venca pa sploh nobenega.)

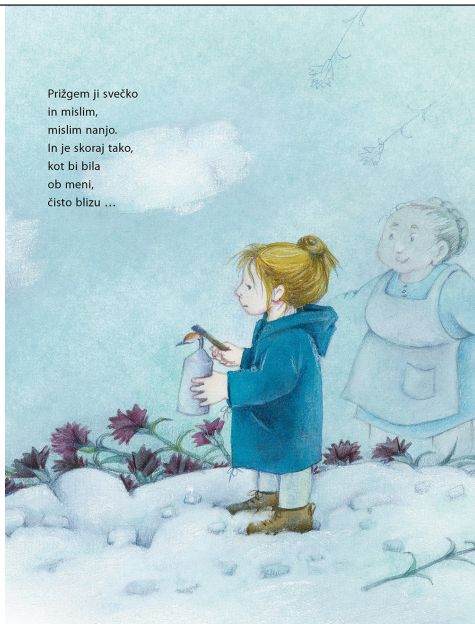
Moja babica je umrla.

Živela je z nami, v isti hiši.
Nikoli več me ne bo oštela
zaradi blatnih čevljev.
Nikoli več ne bova skupaj
krasili novoletne smrečice,
pekli orehovitih rogličkov
in šli v gozd.

16

Prižgem ji svečko
in mislim,
mislim nanjo.
In je skoraj tako,
kot bi bila
ob meni,
čisto blizu ...

17

Ciciban, november 2021

Za primer vzemimo dve pesmi o smrti, dve različni poetiki, ki se smrti dotakneta vsaka na svoj način. »Čisto blizu« je napisala Cvetka Sokolov, ilustracija je delo Mojce Cerjak. Gre za nežno lirsko pesem v prostem verzu, ki je primerna že za nekoliko večje otroke, bralce *Cicibana*. Govori o babičini smrti, zato se lahko ob branju pesmi z otrokom pogovorimo o smrti.

Pesem »Lisičji krog«, ki jo je upodobila Andreja Pekar pa je po mojem mnenju ena najboljših pesmi Tine Arnuš Pupis. Govori o lisičkini smrti in to nekako prenese na vse nas, na ves svet. Otroka ne smemo izolirati od sveta, njegov svet ni idealen, zato ga tudi v literaturi ne idealizirajmo. Zdi se, da je prav poezija najprimernejša zvrst za tematizacijo smrti v literaturi za otroke.

Napisala: TINA ARNUŠ PUPIS – Ilustriral: ANDREJA PEKLAR

LISIČJI KROG

Staro, upehano lisičko
so zapuščale moči,
trudna legla je med resje
in zatisnila oči.

Se pomlad je poslovila,
čar jeseni preminil,
ko lisičkino telesce
nežno bel je sneg prekril.

Tekli dnevi so in leta,
čas kolesje je vrtel
in spomin na kosmatinko
z vetrom tiho je bledelel.

Pa je tam, med resjem, vzknila
roža in razprla cvet,
v njem se, glej, lisička smeje,
tak, čaroben, je naš svet.

Tematizacija suženjstva

Tudi tema suženjstva se zdi na prvi pogled zahtevna, celo prezahtevna za predšolskega otroka in šolarja prvega triletja. Vendar pa je – če malo pomislimo – motiv suženjstva eden od sestavnih delov marsikatero ljudske pravljice. Pojavlja se seveda tudi v umetni prozi za otroke, denimo v pravljici »Dogodivščine male miške« (MKZ 2020), ki je bila najprej objavljena v reviji *Cicido*, pozneje pa še v knjižni zbirki Čebelica, ki je najstarejša slikaniška zbirka pri nas. Gre za prevodno pravljico, napisala jo je ameriška pesnica in pravljíčarka Celia Thaxter, ki je živelá in ustvarjala v 19. stoletju, prevedla jo je Marjana Kobe, ilustrirala pa Ana Zavadlav. V tej pravljici siva poljska miška nekega dne najde lešnik, ki se ji izmuzne in se odkotali v podzemni rov, tam pa ga skrije hecen rdeč možic z rdečimi cofi. Rdeči možic miško ugrabi, jo zaklene v svojo podzemno hiško in tako postane njegova ujetnica. Čistiti mora, pospravljati in mu kuhati, je njegova sužnja. Na koncu seveda pobegne, s sabo vzame tudi tisti lešnik in doma v njem najde biserno ogrlico. Gre za prikupno in precej izvirno besedilo, ki pa pravzaprav govori o precej težkih rečeh – ta zaplet je seveda za miško neugoden, možic ji najprej skrije lešnik, potem pa jo še zaklene v svojo hišo in jo izkorišča, je napadalec. Ampak avtorica je na strani zatiranega, na strani miške, za katero se vse srečno izide.

V pesmici »Banane« Anja Štefan na prvi pogled preprost motiv banan izkoristi za razmislek o novodobnem suženjstvu. Pesem je primerna za zelo majhne in za večje otroke, tudi za odrasle. Pri Anji Štefan gre pravzaprav za večnaslovniškost, to pomeni, da so besedila sicer napisana za otroke, je pa v njih širši kontekst, ki nagovarja odraslega (tekst za otroka, kontekst za odraslega). Tako je tudi pri Svetlani Makarovič, Andreju Rozmanu - Rozi, pri Petru Svetini in še kom. O večnaslovniški književnosti se je sicer govorilo že prej, precej več pa se je o tem začelo pisati po nenadnem

uspehu *Harryja Potterja* J. K. Rowling, ki je leta 1999 postal svetovni fenomen, kritiki pa so že kmalu po izidu opozarjali, da te knjige niso samo za otroke.

Ampak ta fenomen ni nič novega. Podobno se je zgodilo z *Gospodarjem prstanov*, *Alico v čudežni deželi* itd. Tu govorimo o nekakšni univerzalni literaturi. Podoben status imajo klasične pravljice Perraulta in bratov Grimm, pa tudi Puškinove. Bettina Kümmerling-Meibauer v razpravi *Večnaslovniškost kot kriterij za kanonizacijo* meni, da je večnaslovniškost pravzaprav kriterij, ki bistveno določa otroško ali mladinsko klasiko. V našem prostoru je o tem največ pisala dr. Milena Mileva Blažić.

Pesem, ki jo je Anja Štefan napisala ob ilustraciji Jelke Reichman ima zelo preprosto, obenem pa tudi kompleksno in premišljeno zgradbo. V Cicibanu se je pojavila v dveh različicah. Prva je zelo kratka, v dveh kiticah uporabi isto rimo, hkrati pa ima veliko izrazno moč – to je po mojem mnenju umetnost. Prva kitica je lahkotna, v drugi pa obe rimani besedi dobita novo razsežnost, prestavi ju v čisto nov pomen. Takšna pesem, ki nas, odrasle presune, bo zagotovo ostala v spominu tudi otroku.

Napisala: Anja Štefan
Ilustrirala: Jelka Reichman

BANANE

PRIDE LADJA IN PRIPELJE
STO IN STO IN STO BANAN.
ZDAJ SO TU, ČEPRAV SO RASLE
DALEČ, DALEČ, DALEČ STRAN.

KAJ, ČE JIH JE TRGAL DEČEK,
KI BI TUDI RAD ŠEL STRAN,
KER MU JE TEŽKO ŽIVETI
OD OBIRANJA BANAN ...

Sklep

V revijah *Ciciban* in *Cicido* vsak mesec objavljamo literarna besedila različnih zvrsti in žanrov. Prizadevamo si, da bi bila besedila raznolika in kakovostna, da bi v čim večji meri obravnavala tudi problemske teme, in sicer na otroku razumljiv način. Veliko besedil iz naših revij se pozneje preseli v knjige in veliko teh knjig po izboru Pionirske dobi znak kakovosti zlata hruška.

Pri izboru besedil se uredniki opiramo na svoje znanje, na literaturo, ki jo že poznamo, pri presojanju smo pozorni, ali besedila ustrezajo merilu objavljenosti. V Sloveniji vsako leto izide več kot tisoč slikanic in kartonk za otroke ter mladinskih romanov. Pri izbiri literature, ki jo uporabljamo pri našem projektu, smo pozorni na literarne nagrade, orientiramo se lahko po založbah in posameznih uredništvih, v veliko pomoč pa nam je tudi *Priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig*, ki izide vsako leto pri Pionirski in ovrednoti knjižno produkcijo preteklega leta. Knjige, ki jih izbiramo, poiščemo v Priročniku in preverimo njihovo oceno. Med knjigami, ki so izšle v letu 2022, je po mnenju kolegic iz Pionirske kar 42 % pomanjkljivih – teh se seveda izogibamo. Preveč je dobrih knjig, da bi izbirali in prebirali slabe.

Tabu teme v literaturi v kontekstu biblioterapije: primer romana Slavenke Drakulić *Kot da me ni*¹

dr. Anja Mrak

Roman Slavenke Drakulić *Kot da me ni* predstavlja svojevrsten izziv za pogovor z mladimi, saj kot pripoved o travmatični izkušnji posega na eno od najobčutljivejših področij, na področje spolne nedotakljivosti, obenem pa kot vojni roman podrobno prikazuje nedojemljive zločine proti človeštvu, storjene na podlagi nacionalne in verske pripadnosti. Roman je umeščen tudi v leta 2019 posodobljeno berilo in učbenik za gimnazije ter štiriletno strokovne šole *Branja 3* in je namenjen obravnavi v 3. letniku.

Branja 3 po uvodni kontekstualizaciji ponudijo odlomek, ki nazorno prikazuje osrednjo tematiko romana – zlorabo večinoma bošnjaških Muslimank v taboriščih med vojno po razpadu Jugoslavije. V delu spremljamo neimenovano žensko S., ki jo srbska nacionalistična vojska zapre v taborišče, v katerem je skupaj z ostalimi ujetnicami podvržena vsakodnevemu posiljevanju, mučenju in poniževanju. Pripoved o travmatični izkušnji je podana neposredno prek intimnih dnevniških zapiskov, ki s krajevno in časovno oznako na začetku vsakega poglavja veristično prikazujejo nedojemljivo krutost zlorabe ženskega telesa v kolesju vojne.

Krožna zasnova romana – pripoved se začne v porodnišnici v Stockholmu in se nato retrospektivno po kronološkem zaporedju spet izteče v izhodiščno točko – s sprejetjem otroka, spočetega s posilstvom, simbolično vendarle nakazuje prekinitev nenehnega vračanja v izhodiščno točko travme. Čeprav Slavenka Drakulić za glavno osebo izbere nesentimentalno pripovedovalko, izobraženo učiteljico na vasi, se v pripovedi čuti kolektiv-

¹ Podrobnejša obravnava omenjene tematike je na voljo v članku »Kako poučevati nepredstavljivo: vojni roman Slavenke Drakulić *Kot da me ni* pri pouku književnosti«, objavljenem v reviji *Primerjalna književnost* (2022).

nost izkušnje vojnega nasilja, ki so mu podvržene ujetnice v tako imenovani »ženski sobi«, kar odgovarja dejstvu, da je avtorica vsebino za roman črpala iz dejanskih pogovorov s posiljenimi ženskami.

Roman s tem posega na področje pričevanske literature. Kompleksnost skupka pripovedi o travmi in psevdoosebnega pričevanja postavlja učitelja oziroma biblioterapevta pred zahtevno nalogo senzibilne obravnave krutosti taboriščne izkušnje in nacionalnega sovraštva, ki ne ostaja zamejeno znotraj fikcionalnega prikaza, ampak prehaja v kolektivno resničnost našega neposrednega geografskega območja ter v skupni zgodovinski in spominski okvir.

Slog Slavenke Drakulić je novinarski, verističen in neizprosni; predloči nam nasilnost posega v žensko telo, ki v nadaljevanju pridobi izrazito vojaške konotacije. Obravnava romana, ki nazorno prikazuje travmatično vojno izkušnjo, zlorabo in nasilje, predstavlja kompleksen pedagoški in biblioterapevtski izziv. Do tematike je treba pristopiti strokovno in tehtno, obenem pa etično in zrelostno primerno glede na ciljno populacijo. Pomembna je priprava dijakov oz. sodelujočih na biblioterapiji na obravnavo občutljive teme spolnega nasilja s predhodno napovedjo tematike obravnave, ki je čustveno zelo zahtevna. Obravnavani roman namreč ostro zareže v konceptualno okolje, saj izhaja iz skupnega geografskega okolja in soodvisno prepletene polpretekle zgodovine, zato je potrebna tudi dobršna mera senzibilnosti in nepristranskosti pri obravnavi pripovedi o nasilju s strani srbskih vojakov nad večinoma bošnjaškim in muslimanskim prebivalstvom. Pomembno je ustvariti varen in empatičen prostor, v katerem je vsem dana možnost, da se na obravnavano tematiko odzovejo in jo ozavestijo.

Poleg literarne analize je pomembna tudi ustrezna zgodovinska kontekstualizacija, ki pomaga pri razumevanju romana, zato je ključno, da se kot

pedagogi in biblioterapevti podrobno izobrazimo o družbeno-političnih silnicah, ki uokvirjajo pričujočo pripoved. Sodelujočim je treba natančno predstaviti kompleksno korelacijo med spolom in etnično pripadnostjo ter vojnim nasiljem, ki ga lahko povežemo z nacionalističnimi tendencami za nasilno vzpostavitev etnično »čistega« območja. Roman nam tako ponuja izhodiščno točko za razpravo o vlogi in položaju žensk znotraj skupnosti, kako sta spol in narodna ali etnična pripadnost medsebojno prepleteni kategoriji, ki se v vojnih časih stopnjujeta v zastrašujoče razsežnosti. Pri obravnavi romana, izhajajočega iz tako kompleksne družbeno-politične resničnosti, je treba paziti na preveliko posploševanje, saj lahko pride do nehotene insinuacije skrajne stopnje patriarhalne mizoginije muslimanske skupnosti. S preveč posplošeno in poenostavljeno razlago se lahko bošnjaško muslimansko skupnost nenamerno predstavi kot povsem homogeno in skupnostno organizirano tako, da vojne zločine nad ženskami vidi v luči oskrunitve njihove »časti« in zato žrtve izključi iz družbe. Pri tem lahko nehoti odzvanja ideja, da se stigmatizacija posiljenih žensk dogaja le pri Muslimanih. Čeprav že sam roman opozarja na narodnostno, etnično in versko mešano prebivalstvo, uvodni tekst v berilu travmatično izkušnjo posilstva močno navezuje na versko pripadnost. Pri obravnavi pričujočega romana moramo zato paziti, da ne poustvarjamo orientalistične podobe o posiljeni muslimanski ženski kot ultimativni žrtvi znotraj lastne skupnosti.

Presenetljivo je tudi, da spremno besedilo v *Branjih 3* omenja zgolj žrtve vojne v Bosni in Hercegovini, ne pa tudi storilcev. Pri obravnavi tako zahtevne problematike, kot so vojni zločini na etnično in narodnostno mešanih območjih, se je treba zavestno izogniti pretiranemu posploševanju in pristranskosti. Zlasti pa moramo upoštevati pogosto narodnostno mešano strukturo našega ožjega geografskega področja, zato je nujna skrajna stopnja senzibilnosti in faktografske objektivnosti.

Vojne zločine so izvajali posamezniki znotraj oboroženih sil Republike Srbske in različnih srbskih paravojaških skupin. Slika nikakor ni črno-bela, saj so bili vojni zločini storjeni tudi s strani hrvaških in bosansko-hercegovskih oboroženih sil ter celo pripadnikov mirovnih sil Organizacije združenih narodov. V tem oziru je zlasti pomembna ustrezna jezikovna občutljivost, da na primer ne pride do posploševanja in enačenja Srbov z vojnimi zločinci in posiljevalci. Tudi protagonistka S. o njih razmišlja: »A tudi vojaki niso več ljudje, le da se tega bore malo zavedajo. V očeh deklet so se spremenili v nevarne odposlance neke nadosebne sile, ki jih žene, da z njimi počnejo, kar pač počnejo. S. je sprevidela, da so tudi oni ujetniki brez osebnosti, brez obraza. Njihova telesa in volja prav tako pripadajo nekemu drugemu – vojski, vodji, narodu.« (Drakulić 81).

Umestitev romana *Kot da me ni* v nabor izbranih del v *Branjih 3* kaže na pomembne premike pri razširjanju učnega gradiva pri pouku književnosti s sodobnimi in aktualnimi temami. Spolno nasilje je še vedno vse pre-pogosto zavito v molk, zato je vključitev romana z eksplicitno tematiko spolnega napada ne le dobrodošla, temveč nujna izbira, ki odpira prostor za to problematiko pri pouku književnosti oziroma v okviru biblioterapije (oziroma kot razmišlja S.: »Molk nas ščiti, vendar ščiti tudi posiljevalce.« (Drakulić 146)).

Ključno je, da sodelujoče pred branjem pripravimo na zahtevno vsebino, s katero se bodo srečali. Obravnava spolnega nasilja lahko namreč sproži stresen odziv kot odgovor na preteklo travmatično izkušnjo, zato je, kot poudarja Ashley Valanzola, pomembno, da pozorno spremljamo znake vsakršnih atipičnih sprememb vedenja (185). Tudi sicer lahko čustveno zahtevne teme sprožijo travmatsko reakcijo (nelagodje, strah, jezo, žalost), zato je treba skrbno slediti individualni in kolektivni dinamiki v razredu. Sodelujočim moramo ponuditi možnost, da se umaknejo, dolžni

pa smo jim omogočiti tudi ustrezno psihosocialno pomoč v primeru stiske (185, 193). Pri pripravi na obravnavo tovrstnih besedil je zlasti pomembna ustrezna družbeno-politična in zgodovinska kontekstualizacija, ki delo postavi v primeren okvir. Izogibati se moramo pretiranemu posploševanju in podajanju preveč enostavnih zaključkov z namenom, da bi zamejili potencialne odzive sodelujočih. Sodelujočim moramo dati priložnost, da se odzovejo na obravnavano tematiko, obenem pa moramo postaviti jasne meje v primeru neprimernih komentarjev in opazk. Z zagotavljanjem ustreznega nivoja komunikacije vzpostavljamo varno in spoštljivo okolje, v katerem spodbujamo izražanje mnenj in občutkov o prebranem. Biblioterapevt mora pripraviti premišljene iztočnice za vodeno diskusijo, ki vključujejo emocionalno komponento in možnosti za refleksivno izražanje.

Aktualni družbeni problemi in etična vprašanja so in morajo ostati del pouka književnosti, kar se odraža tudi v posodabljanju in dopolnjevanju gradiv za pouk književnosti. Pomembno je, da prepoznamo njihovo uporabnost v okviru biblioterapije. Literatura je eden od primarnih prostorov za srečevanje z Drugim, kajti omogoča nam izkustvo, ki nam bi bilo sicer nedosegljivo, obenem pa odpira varen prostor tudi za vpogled v ekstremnost travmatične izkušnje. Kompleksnost obravnave pripovedi o travmi od učiteljev in biblioterapevtov terja poglobljeno znanje in veliko mero senzibilnosti pri spopadanju s čustveno zahtevnimi temami, zato je pomembno, da smo pri pouku pozorni na ustrezno zasnovan didaktični instrumentarij, izčrpno kontekstualizacijo in občutljivo rabo jezika. Znotraj varnosti fikcionalnega okolja lahko z odkritim pogovorom o težkih in mučnih temah, kot so posilstvo, nasilje in genocid, predremo molk, ki jih vse prevečkrat obdaja. Roman *Kot da me ni* zahteva tudi poglobljeno družbeno-politično razlago z ozirom na pogosto narodnostno mešano sestavo oddelkov.

Roman Slavenke Drakulić *Kot da me ni* s pretanjenim vpogledom v brutalnost izkušnje vojne in preizpraševanjem možnosti prekinitve neprestano ponavljajočega se (etničnega) nasilja naslavlja temeljna etična vprašanja, ki ne smejo manjkati tako znotraj družbeno ozaveščenega pouka književnosti kot širšega biblioterapevtskega dela.

Bibliografija

Drakulić, Slavenka. *Kot da me ni*. Prevod Sanja Polanc. Ljubljana: Center za slovensko književnost, 2002.

Valanzola, Ashley. »Student disclosure: The aftermath of teaching about sexual violence in the classroom«. *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies* 43,2 (2021): 185–203. DOI: 10.1080/10714413.2021.1911615 (dostop 5. 6. 2024)

PRAXIČNÍ DEL

Tema: smrt

Dora Krišelj, Pia Zala Meden, Ajda Robas

Izbrana dela:

Benji Davies: *Dedkov otok*. Prevod: Mateja Črv Sužnik in Miha Sužnik. Zala, 2015. 30 strani.

Séverine Gauthier, Amélie Flechais: *Človek gora*. Prevod: Katja Šaponjić. VigeVageKnjige, 2019. 39 strani.

Smrt je univerzalna tema, s katero se v življenju vsi slej ko prej srečamo. Tako odraslim kot otrokom pa razumevanje in sprejemanje smrti lahko predstavlja velik izziv. Ob smrti ljubljene osebe se soočimo s težkimi čustvi, zato je pomembno, da otrokom ponudimo primerna orodja za premagovanje teh izzivov.

Otroci dojemajo smrt na svoj način, ki se izoblikuje na podlagi njihovih preteklih izkušenj, njihove starosti, čustvenega razvoja in okolja. Mediji, kot so risanke, filmi, televizija, video igre in knjige, so polni podob smrti, kar lahko vpliva na to, kako jo otrok pojmuje in razume. Na pojmovanje smrti vpliva tudi otrokova starost. Otroci do 2. leta starosti tako ne razumejo pomena smrti, vendar so lahko tesnobni in prestrašeni zaradi reakcij odraslih. Predšolski otroci (3–5 let) začenjajo razumeti, da se odrasli bojijo smrti, sami pa jo dojemajo kot začasno. Odrasli jim smrt pogosto pojasnijo z besedami: »šel je v nebesa« ali pa »zaspal je in se ni zbudil«. Te besede se lahko v tistem trenutku zdijo enostavna razlaga smrti, a otroci to razlago pogosto narobe interpretirajo, zato je bolje, da se jim čim bolj neposredno razloži, da ljubljene osebe ne bo več nazaj. V slikanici *Dedkov otok* spremljamo dedka, ki se odpravlja na zadnje potovanje, in njegovega vnuka, ki se sooča z dedkovo smrtjo.

Šolarji imajo bolj realistično razumevanje smrti. Pogosto jo personificirajo, a se že zavedajo, da je smrt trajna in da vsi nekoč umrejo. Zanima jih predvsem fizični proces smrti in kaj se zgodi po njej, zaradi česar se je lahko tudi bojijo. Slikaniški strip *Človek gora* z nežno in poetično pripovedjo

o odhajanju in odrasčanju tako na svoj način prispeva k razumevanju te tematike. Podobno kot v knjigi *Dedkov otok* se tudi tu dedek odpravlja na zadnje potovanje. Otrok mu želi pomagati, zato se odpravi na najvišjo goro iskat najmočnejši veter. Deček se prvič sam odpravi na pot in na njej spozna številne prijatelje, ki mu pomagajo razumeti moč korenin in koncept minevanja. Knjiga je primerna za otroke in mlade od osmega leta starosti dalje in tudi za odrasle.

• • • • • Bibliografija: • • • • •

• »A Child's Concept of Death«. *Stanford Medicine. Children's Health.* • • • • •

• <https://www.stanfordchildrens.org/en/topic/default?id=a-childs-concept-of-death-90-Po3044> (dostop 5. 6. 2024) • • • • •

Benji Davies: *Dedkov otok*

Vsebina: Nekega dne Žiga obišče svojega dedka. Skozi skrivnostna vrata na podstrešju skupaj odpotujeta v daljno džunglo. Dedek se naposled odloči, da bo ostal tam, Žiga pa sam z ladjo odpluje nazaj domov, kjer se nauči živeti brez dedka. Nekega dne dobi pismo, ki mu ga je dedek poslal iz džungle.

Slikanica, v kateri imajo velikansko težo ilustracije, besedilo pa predstavlja le spremni zapis, je primerna za otroke od 5. do 10. leta.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

Kdo nastopa v zgodbi? Kam gresta dedek in Žiga? Zakaj se Žiga sam vrne domov? Kaj se zgodi na koncu zgodbe? Kaj ti je bilo v knjigi najbolj všeč?

Vprašanja po drugem branju:

1. sklop: Obisk pri dedku

Vprašanja: H komu gre Žiga na obisk? Kje v hiši Žiga najde svojega dedka? Kaj Žigov dedek tam počne?

2. sklop: Svet za kovinskimi vrati

Vprašanja: Kaj dedek skriva pod rjuho? Kaj se skriva za kovinskimi vrati? Kam plujeta Žiga in dedek? Kako misliš, da se med potovanjem počuti Žiga?

3. sklop: Otok

Vprašanja: Kaj misliš, zakaj dedek ne potrebuje več svoje palice? Kaj najdeta na vrhu otoka? Kaj naredita s staro kolibo? Kaj vse počneta na otoku? Kaj dedek reče Žigu? Kako misliš, da se je Žiga ob tem počutil? Kako misliš, da se je počutil dedek? Kako bi se ti počutil/-a na Žigovem mestu?

4. sklop: Žigova vrnitev domov

Vprašanja: Zakaj dedek na otoku ne bo osamljen? Zakaj se je Žigu pot brez dedka zdela veliko daljša? Se tudi tebi zdijo poti kdaj res dolge? Kdaj? Zakaj Žiga ni več mogel najti kovinskih vrat na dedkovem podstrešju? Ali misliš, da so sploh kdaj bila tam? Zakaj misliš, da je dedek odšel in se ni vrnil?

Aktivnost:

Pisanje razglednice (30 minut)

Delavnica:

Ustvarjanje razglednice (40 minut):

Razdelite bele liste papirja otrokom in jim dajte na voljo barvice, flo-mastre, svinčnike ali druge ustvarjalne pripomočke.

Otroci naj na eni strani lista narišejo svoj najljubši spomin s starim staršem, pradedkom, prababico ali kom drugim, ki je umrl.

Na drugi strani lista naj napišejo sporočilo pokojnemu. Pomagajte mlajšim otrokom pri pisanju, če je treba.

Po končani delavnici lahko otroke spodbudite, naj odnesejo svoje razglednice domov in jih odložijo na posebno mesto, kjer bodo razglednico zmeraj našli, če bodo pokojnega pogrešali.

Zaključek (5 minut):

Spodbudite otroke, naj s skupino podelijo svoj najljubši spomin na dedka, babico, pradedka, prababico.

Ta delavnica je namenjena spodbujanju otrok, da skozi spomine s pomočjo umetnosti izrazijo svoja čustva. Tudi če so stari starši še živi, je pomembno, da se otrok zaveda, da vsi enkrat umremo in da je treba ceniti spomine, ki jih skupaj ustvarimo.

Séverine Gauthier, Amélie Flechais:   lovek gora

Vseбина: Dedek, ki je ves porasel z gorami, otroku pove, da se odpravlja na zadnje potovanje, kamor ga ne more vzeti s sabo. Otrok se zato odpravi iskat najmočnejši veter, ki zmore premikati gore. Na poti sreča prastaro drevo, kotaleče se kamne in čredo kozorogov ter premi  sljuje o koreninah, minevanju in medsebojni pomoči.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

O čem govori besedilo? Koga vse fant sreča na potovanju? Kateri lik se ti je najbolj vtisnil v spomin in zakaj? Kateri lik misliš, da ti je najbolj podoben? Zakaj?

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem. Po vsakem prebranem sklopu zastavimo vprašanja.

Cilj: Podrobno se seznanimo z zgodbo, liki in odnosi. Vprašanja otroke spodbujajo, da skozi lik spoznavajo smrt v družini in vidi jo, od kod lahko črpajo notranjo mo   in najdejo podporo v težkih situacijah.

1. sklop: Otrok se odlo  i, da gre na potovanje

Vprašanja: Zakaj hoče dedek odpotovati brez otroka? Kam misliš, da gre dedek? Zakaj je dedek prepričan, da se bosta   e enkrat srečala? Kam se odpravi otrok? Zakaj se sploh odpravi na pot?

2. sklop: Otrok sreča drevo

Vprašanja: Zakaj se drevo ne bo zlomilo, ko piha veter? Kaj so korenine? Kak   ne korenine misliš, da ima otrok? Zakaj so korenine pri otroku drugačne kot tiste, ki jih ima drevo; kako mu pomagajo?

3. sklop: Otrok sreča kamenje

Vprašanja: Koga sreča otrok ob vznožju gore? Kam se kotajo kamni? Kaj bodo kamni naredili, ko prispejo do cilja? Zakaj kamni nočejo znova na vrh gore? Je njihova pot bolj posebna zato, ker je ne morejo ponoviti? Ali lahko katero pot/doživetje še enkrat ponovimo? Kaj je skupno kamnom in dedku? Ali tudi ti rad/-a pripoveduješ o svojih potovanjih in dogodivščinah? Komu?

4. sklop: Otrok sreča kozoroga

Vprašanja: Zakaj kozorog pravi, da fantu ni treba potovati sam? Kdo vse mu je na poti že pomagal? Kakšna je bila dežela kozorogov? Kakšne korenine misliš, da ima kozorog? Misliš, da bi otrok lahko prehodil pot brez prijatelja? Kako se je ob prijatelju počutil? Si tudi ti na potovanju želiš imeti prijatelje ali bi pot raje prehodil/-a sam/-a? Zakaj?

5. sklop: Srečanje z vetrom

Vprašanja: Kako bo veter pomagal otroku? Kaj ugotovi deček, ko se vrne do dedkovih gor? Kam je odšel dedek in zakaj ga ne bo več nazaj? Kaj mu je dedek zapustil? Kaj mu predstavljajo gore? Kdaj se bo lahko vrnil k njim? Zakaj na koncu zgodbe dečku zrastejo gore? Kaj misliš, da predstavljajo? Kako se glavni junak spopade z dedkovim odhodom? Kako bi ti ravnal/-a na njegovem mestu? Bo šel tudi deček enkrat na zadnje potovanje?

Aktivnost:

Risarska dejavnost: Moč korenin (30 minut):

Otrokom razdelite papirje in risarske materiale (barvice, flomastri, voščenske ipd.).

Najprej jih prosite, naj na papirju narišejo sebe v obliki drevesa. Naj si predstavljajo, da so drevo, ki simbolizira njihovo notranjo moč.

Nato naj narišejo korenine svojega drevesa. Spodbujajte jih, naj razmišljajo o stvareh, ki jim dajejo moč, kot so družina, prijatelji, hobiji, talenti, vrednote itd.

Ko končajo risanje korenin, naj otroci ustrezno označijo, kaj korenine simbolizirajo.

Skupinsko deljenje in zaključek (15 minut):

Po končani ustvarjalni dejavnosti povabite otroke, naj prostovoljno delijo svoje risbe in drevesa s skupino.

Spodbudite jih, naj pripovedujejo o tem, kaj predstavlja vsaka korenina na njihovem drevesu ter kako jim te stvari pomagajo rasti in se počutiti močne.

Poudarite pomen povezovanja in se pogovorite o tem, kako nam lahko družina, prijatelji, hobiji, vrednote itd. pomagajo pri soočanju s težavami in ohranjanju notranje stabilnosti.

Na koncu delavnice se zahvalite otrokom za sodelovanje in poudarite, da je pomembno, da se o svojih občutkih, mislih in izkušnjah pogovarjamo tudi z drugimi.

Opomba: Pri izvajanju te delavnice, ki je primerna za otroke, starejše od 8 let, se prepričajte, da je pristop prilagojen njihovi starosti in razumevanju. Bodite pozorni na njihove odzive ter zagotovite varno in spoštljivo okolje za izražanje. Spodbujajte pozitivno komunikacijo in medsebojno spoštovanje med otroki.

Tema: samomor

Dora Krišelj, Pia Zala Meden, Ajda Robas

Izbrana dela:

Gašper Rus, Žiga Valetič: *Gugalnica*. Celjska Mohorjeva družba, 2013. 104 strani.

Letno zaradi samomora na svetovni ravni umre skoraj 800.000 ljudi, Slovenija pa je po umrljivosti zaradi samomora nad evropskim povprečjem. Posameznikova odločitev za samomor je rezultat kompleksnega medsebojnega vpliva osebnih, družbenih, kulturnih in okoljskih dejavnikov (Roškar, Vinko, Konec Jurčič 63). Poglavitni značilnosti samomorilnega vedenja sta za posameznika neznosna psihična bolečina in brezup. Za posameznike s samomorilnimi mislimi je značilen tunelski vid, pri katerem se oseba pretirano osredotoča na samomor kot edino možnost, hkrati pa ne najde drugih rešitev za svoje težave. Samomorilne misli se pojavijo tudi zaradi nezadovoljenosti posameznikovih psiholoških potreb, predvsem ko gre za povezanost z drugimi, in zaradi pomanjkanja doživljanja pripadnosti (Podlogar 165).

Naraven odziv na izgubo osebe, ki je umrla zaradi samomora, je žalovanje. To pri samomoru poteka nekoliko drugače kot pri drugih, pričakovanih in naravnih vzrokih smrti. Pri samomoru bližnji več razmišljajo, zakaj je prišlo do samomora in ali bi ga lahko preprečili, ter so deležni manjše socialne podpore kot pri drugih vzrokih smrti (Poštuvan, Tekavčič Grad 515). Pri žalovanju zaradi samomora so za razliko od žalovanja zaradi drugih vzrokov smrti pogostejši zanikanje smrti, občutki krivde, sramu in jeze. Bližnjim se pogosto po samomoru poruši samopodoba in ni redko, da se pojavijo duševne motnje (518). Kljub temu okoli 80 odstotkov otrok žaluje brez zapletov (516).

Psihološke posledice pri osebah, ki jih je prizadel samomor bližnjega, se lahko lajšajo s postvencijskimi dejavnostmi. Te lahko omilijo ali preprečijo razvoj motenj v duševnem zdravju ter pomagajo osebam razumeti, zakaj

je njihov bližnji storil samomor, in jim s tem spoznanjem živeti (515). Med žalovanjem zaradi samomora bližnjega so osebe lahko nestrpne do drugih, razdražljive, od okolice pa pogosto ne dobijo pričakovane podpore in razumevanja (518). Tudi Miho v *Gugalnici* skrbi, da ga vrstniki zaradi očetove smrti ne bodo razumeli in sprejeli, zato se oddalji od njih. Strip pokaže pomen socialne podpore pri žalovanju skozi lik Pie, ki razume Mihovo stisko. Tudi druge osebe – vzgojitelji in drugi otroci – so do Mihe strpni in prijazni. Mihi poleg Pijinega prijateljstva pomaga tudi obisk psihologinje.

Ena od postvencijskih dejavnosti je tudi biblioterapija, ki lahko družinam pomaga osmisliti dogodek, se povezati in medsebojno podpirati v procesu žalovanja.

Bibliografija

- Konec Juričič et al. »Samomorilno vedenje v populaciji – prikaz stanja, trendov in značilnosti po svetu in v Sloveniji«. *Samomor v Sloveniji in po svetu*. Roškar, S. in Videtič Paska A. Ljubljana: NIJZ, 2021. 63–76.
- Podlogar, Tina. »Psihološki dejavniki samomorilnosti«. *Samomor v Sloveniji in po svetu*. Roškar, S. in Videtič Paska A. Ljubljana: NIJZ, 2021. 165–180.
- Poštuvan, Vita, in Onja Tekavčič Grad. »Žalovanje po samomoru in postvencija«. *Samomor v Sloveniji in po svetu*. Roškar, S. in Videtič Paska A. Ljubljana: NIJZ, 2021. 515–526.

Gašper Rus, Žiga Valetič: *Gugalnica*

Vsebina: Skozi očetovo pripoved hčerki se nam razkrije zgodba o dečku, ki je zaradi samomora izgubil očeta. V stripovskem romanu izvemo, da se je deček udeležil poletne kolonije v Pacugu. Oddaljil se je od vrstnikov in veliko časa preživel na gugalnici ob morju. Vendar je s pomočjo novih prijateljev in predanih pedagogov spet zadihal, začel predelovati svojo stisko in se vključil v družbo. Strip je namenjen otrokom od 9. do 14. leta.

Najprej preberite knjigo vi, nato naj jo prebere še otrok sam.

Vprašanja po prvem branju:

Ti je bila knjiga všeč? Kateri lik ti je bil najbolj všeč? Kaj se ti je najbolj vtisnilo v spomin? Zakaj misliš, da je knjigi naslov *Gugalnica*? Se ti zdi gugalnica dobro mesto za premišljevanje? Kje ti najraje premišljuješ? Kaj se je zgodilo z Jurkinim dedkom?

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem. Po vsakem prebranem sklopu zastavimo vprašanja:

Cilj: Podrobno se seznanimo z zgodbo, liki in odnosi. Vprašanja otroke spodbujajo, da skozi lik spoznavajo temo samomora in smrti v družini. Spoznajo razširjenost samomora ter skozi odnose med glavnimi osebami razmišljajo, kje lahko najdejo podporo v težkih situacijah.

1. sklop: Pot na morje

Vprašanja: Kam gredo Jurka in njena družina? Kam hoče oče peljati Jurko? Kaj vse vidijo na poti na morje? Greš tudi ti kdaj z družino na morje? Kam greste? Ali rad/-a hodiš na morje?

2. sklop: Pacug (kolonija)

Vprašanja: Kam gresta Jurka in njen oče? Si tudi ti že kdaj bil/-a v koloniji? Kaj vse oče v Pacugu pokaže Jurki? O čem

vse oče pripoveduje Jurki? Kakšen se ti zdi oče, preden začne pripovedovati Jurki? Zakaj misliš, da je tako?

3. sklop: Zgodba o fantu

Vprašanja: Zakaj se je fant vedno najraje igral sam? Se tudi ti kdaj rad/-a igraš sam/-a? Kdo je nekoč pristopil k temu fantu? O čem sta govorila? Kaj se je zgodilo s Pijino mamo? Kaj se je zgodilo z Mihovim očetom? Zakaj je fant imel občutek, da ga Pia razume? Kako si se počutil/-a, ko si izvedel/-a, da je Mihov oče naredil samomor? O čem se Miha pogovarja s psihologinjo? Ali misliš, da mu pogovor s psihologinjo pomaga? Zakaj? Zakaj je Miha preživel toliko časa na gugalnici?

4. sklop: Očetov obisk

Vprašanja: O čem se Miha pogovarja s svojim očetom? Ali misliš, da po smrti še lahko vidimo umrle osebe? Kako so pokojni še vedno prisotni v naših življenjih? Kako razumeš očetove besede, da bosta z Mihom za vedno skupaj? Zakaj si Miha ni upal na vrh zvonika? Ali misliš, da se je Miha bal višine ali česa drugega? Zakaj je prenehal trenirati nogomet? Kaj mu je povedal oče? Kaj si o njem mislijo drugi? O čem vse sta se pogovarjala Miha in Pia? Zakaj je Miha v vodi zašel? Zakaj misliš, da se Miha boji očka? Ali misliš, da se Miha počuti sprejetega? Kdaj se ti počutiš sprejetega? Zakaj misliš, da se je Miha na koncu začel družiti z drugimi?

5. sklop: Pokaži, kaj znaš

Vprašanja: O čem se otroci pogovarjajo na plaži, ko lovijo meduze? O čem se Miha pogovarja z Borutom med kosilom? O čem Miha razmišlja na gugalnici? Zakaj misliš, da se je Miha premislil in se zdaj želi družiti? Kam hodi ob sredah Jurkin oče? Kaj tam počnejo? Kaj si na koncu zaželi Jurka? Ali se ti zdi, da je oče Jurki dobro razložil smrt njenega dedka? Se ti zdi, da sredina srečanja pomagajo Janezu in ostalim udeležencem? Zakaj?

Aktivnost:

Ustvarjanje glavnega junaka (60 minut):

Delavnica:

Opis delavnice:

Na tej delavnici bomo spodbujali otroke, da uporabijo domišljijo in ustvarijo novo zgodbo, polno pustolovščin, v kateri se predstavijo kot junaki, ki so se pridružili Mihi na koloniji.

Cilji delavnice:

Spodbujanje domišljije: Otroci bodo imeli priložnost razvijati domišljijo in ustvarjalno razmišljanje skozi pisanje svojih zgodb.

Razvoj pisnih spretnosti: Otroci bodo izboljšali svoje pisne spretnosti z ustvarjanjem zgodbe ter z izmenjavo in povratno informacijo s skupino.

Empatija in medsebojni odnosi: Otroci bodo razmišljali o tem, kako njihov junak dojema Miha. Spodbujali jih bomo, da se postavijo v vlogo drugih oseb ter razvijajo empatijo in razumevanje za druge.

Potek delavnice:

Uvod: Predstavite zasnovo delavnice ter poudarite pomen domišljije in razmišljanja zunaj okvirov. Otrokom pojasnite, da lahko svojo zgodbo prilagodijo in da ni treba slediti izvorni zgodbi. Če kdo želi, lahko zgodbo napiše tudi v obliki stripa.

Ustvarjanje zgodbe: Otroci bodo imeli čas, da pišejo svoje zgodbe. Spodbudite jih, naj vključijo dogodke ali literarne osebe iz knjige. Poseben poudarek bomo namenili razmisleku o tem, kako njihov junak dojema Miha in kako bi mu lahko pomagal.

Deljenje zgodb: Po končanem pisanju dajte otrokom možnost, da delijo svoje zgodbe s skupino. Skupino spodbudite, naj poda pozitivne povratne informacije in naj postavlja vprašanja o zgodbi. To bo spodbudilo interakcijo med otroki in spodbudilo njihovo ustvarjalnost.

Zaključek: Zahvalite se otrokom za sodelovanje pri delavnici. Spodbudite jih, naj s pisanjem nadaljujejo tudi doma.

Podporne skupine:

Skupine, ki se ukvarjajo s samomori, predstavljajo pomembno podporo morebitnim samomorilcem in njihovim bližnjim osebam. Tudi v Sloveniji delujejo različne podporne skupine, ki se ukvarjajo s samomori. Pomoč ponujajo tistim, ki se spopadajo z mislimi na samomor ali imajo bližnje, ki se soočajo s to težko tematiko. V teh skupinah posamezniki v varnem in zaupnem okolju delijo svoje izkušnje, izražajo čustva ter prejmejo strokovno pomoč.

Seznam nekaterih skupin in spletnih strani za pomoč:

Živ? Živ! – spletna postaja za razumevanje samomora in pomoči, ki je na voljo: www.zivziv.si.

Nisi okej? Povej naprej! – spletni portal, namenjen otrokom in mladostnikom: <https://nisiokejpovejnaprej.si>.

OMRA – inovativen program, v katerem boste pridobili odgovore na številna vprašanja o duševnih stiskah. Program je namenjen vsem, ki se soočajo s težavami, ter njihovim svojcem in širši zainteresirani, tudi strokovni javnosti: <https://www.omra.si/>.

Društvo Ozara: Ljubljanska ulica 9, 2000 Maribor, (02) 33 00 444, info@ozara.org, <http://www.ozara.org/>.

Regionalni Centri za duševno zdravje otrok in mladostnikov: <https://www.zadusevnozdravje.si/kam-po-pomoc/centri-za-dusevno-zdravje-otroci-in-mladostniki/>.

Tema: demenca

Dora Krišelj, Pia Zala Meden, Ajda Robas

Izbrana dela:

Iva Bezinović-Haydon, Hana Tintor: *Moja babica ne ve, kdo sem*. KUD Sodobnost International, 2021. 32 strani.

Demenca je bolezen, ki prizadene predvsem možgansko živčevje. Za bolezen je značilno, da obolela oseba začne pozabljati na vse, tudi na vsakdanje stvari; ne razume denimo, zakaj ima čipkasto perilo luknje. Oseba se ne prepozna več, ko se zagleda v ogledalu, lahko pozabi na svoje ime, se sprašuje, ali je živa ali mrtva itd. Čeprav oseba pozabi tudi na svoje bližnje, pa se ji ohrani t. i. čustveni spomin. Morda pozabi na svoje otroke, vnuke in bližnje, še vedno pa se bo spomnila čustev, ki jih ima v povezavi z neko osebo, krajem ali dogodkom. Tako lahko osebe v domu upokojencev imenuje za sina/hči, ker ob njem/njej doživi ista občutja kot ob svojih otrocih. Mnogokrat se lahko zgodi, da se bolna oseba preneha čutiti kot doma tudi v svojem lastnem domu. Za občutek domačnosti namreč ne postane več pomembna hiša, v kateri je oseba živela vse svoje življenje in se je niti ne spomni več, ampak občutek varnosti, ki je tesno povezan s čustvenim spominom. Občutek domačnosti ji namreč prinašajo stvari in ljudje, ki ji prinašajo vesela občutja (Gendron 42–48).

V Slikanici Ive Bezinović-Haydon *Moja babica ne ve, kdo sem* se spoznavamo z demenco, ki prizadene Emino babico. Sprva začne pozabljati predvsem vsakdanje stvari, bolezen pa počasi napreduje. Ko se Emina babica preseli v dom za starejše, ji Ema pogosto pripoveduje o dogodkih iz šole, kar babico razveseljuje, saj Emina pripoved v njej obudi čustveni spomin. Na koncu Ema z očkom premišljuje o minljivosti in spominih, ki so tisto pravo bogastvo.

Pomembno je, da otrokom bolezen ustrezno in razumljivo predstavite, zato vam prilagamo primer razlage: Naši možgani so kot računalnik telesa.

Podobno kot računalnik tudi možgani shranjujejo podatke. To je kot pomnilnik v računalniku, v katerem se hranijo datoteke in informacije. Možgani shranjujejo podatke, kot so dogodki, imena, kraji in stvari, ki jih vidimo in doživimo. Pri demenci pa se zgodi, da se te datoteke in programi počasi poškodujejo, kar pomeni, da možgani ne morejo več pravilno delovati.

• • • • • Bibliografija: • • • • •

• Gendron, Marie. *Skrivnost, imenovana Alzheimer*. Prev. Mojca Merc, Neža Grilj. •
• Ljubljana: Založba Chiara, 2015. •
• • • • •

Iva Beznovič'-Haydon, Hana Tintor:
Moja babica ne ve, kdo sem

Knjiga je primerna za otroke od 5. do 10. leta starosti.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

Kaj se zgodi z babico? Ali veš, katero bolezen ima Emina babica? S čim vse misliš, da imajo ljudje z demenco težave? Ali poznaš koga, ki ima to bolezen? Kaj ti je bilo v zgodbi najbolj všeč?

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem. Po vsakem prebranem sklopu zastavimo vprašanja:

Cilj: Podrobno se seznanimo z zgodbo, liki ter odnosom med babico, Emo in očetom. Z vprašanji otroke spodbujamo, da skozi lik babice spoznavajo demenco in smrt, skozi odnose med družinskimi člani pa spoprijemanje z boleznijo in smrtjo.

1. sklop: Druženje Eme in babice

Vprašanja: Kaj sta Ema in babica počeli skupaj? Kaj pa ti najraje počneš s svojo babico/dedkom?

2. sklop: Babica dobi demenco

Vprašanja: Kaj se zgodi z babico in zakaj? Česa se ne spomni več? Kako se na to odzove Ema? Kako se počuti babica? Kako bi se ti počutil/-a na Eminem mestu? Kaj pa, če bi bil/-a na babičinem mestu? Ali tudi tvoj/-a babica/dedek kaj pozabi? Kaj je na primer že pozabil/-a? Ali tudi ti kdaj kaj pozabiš?

Otroku razložimo, da ni vsako pozabljanje demenca in da ni nujno, da se iz vsakega pozabljanja razvije bolezen, saj lahko človek vedno na kaj pozabi.

3. sklop: Babica gre v dom za ostarele

Vprašanja: Kako zdaj babica in Ema preživljata skupni čas? Kako se do babice obnaša Ema? Kako se odziva babica? Kaj se zgodi med očkom in babico? Kakšna čustva doživlja ob tem očka? Kako bi se ti počutila v Emini vlogi? Kaj pa v očetovi? Kako misliš, da se je počutila Ema, ko babica ni prepoznala očeta? Kako misliš, da se je počutila babica, ko ni prepoznala očeta?

Kako si se počutila, ko si izvedel/-a, da je Emin očka začel jokati? Ali misliš, da bi tudi tvoj/-a očka/mama jokal/-a, če bi

tvoj/-a dedek/babica pozabil/-a nanj/-o? Ali bi ti jokala, če te tvoj/-a mama/oče ne bi prepoznala? Kako bi se počutil/-a, če te tvoj/-a babica/dedek ne bi več prepoznala?

4. sklop: Pogovor med očetom in Emo na klopci

Vprašanja: Kaj pove očka Emi na klopci? Kako misliš, da se je Ema ob tem počutila?

5. sklop: Spomin na babico in kužka Maksa

Vprašanja: Zakaj je Ema hkrati vesela in žalostna? Kaj bo, ko babice ne bo več? Kako zdaj Ema preživlja čas z babico? Katera aktivnost med babico in Emo ti je bila najbolj všeč in kako misliš, da bi jo lahko izvedli, odkar je babica zbolela za demenco? Kaj misliš, da bi lahko babica in Ema skupaj počeli v prihodnje?

Aktivnost:

Izdelava spominskega albuma (60 minut):

Otrokom dajte zvezek in potrebnosti za risanje (barvice, svinčnik, flomastre, voščenske), pisalo ter lepilo.

Otroci naj pomislijo na svoje najljubše trenutke z dedkom ali babico. Če imajo fotografijo kakšnega od teh trenutkov, naj jo prilepijo v zvezek. Če fotografije nimajo, naj z mislijo na skupne trenutke, ki so jim ljubi, kaj narišejo.

Pred naslednjim srečanjem z dedkom ali babico otrokom predlagajte, naj spominski album podarijo staremu staršu, ob tem pa ob vsaki fotografiji ali risbi povejo, zakaj je ta trenutek zanje dragocen.

Opomba: Ob izvajanju delavnice bodite pozorni, da je pristop prilagojen starosti otrok ter njihovem razumevanju. Pozorni bodite na njihove odzive. Zagotovite jim varno in spoštljivo okolje za izražanje. Ob deljenju spominov s starim staršem bodite pozorni, da so otroci in stari starši ob dejavnosti angažirani ter da komunicirajo na pozitiven način.

Tema: družina

Maja Bernot, Brina Kotar, Tjaša Zalta

Izbrana dela:

- Peršolja, Patricija. *Oglas za eno mamo*. Ilustr. Matjaž Schmidt. Kranj: Narava, 2009.
- Neli Kodrič Filipič: *Punčka in velikan*. Ilustr. Tomislav Torjanac. Mladinska knjiga, 2009.
- Sokolov, Cvetka. *Reči, ki jih ne razumem*. Ilustr. Milanka Fabjančič. Dob pri Domžalah: Založba Miš, 2020.

Družina ima v življanju posameznika zelo pomembno vlogo, saj v njej oblikujemo temeljne vzorce socializacije. Skozi interakcijo z družinskimi člani razvijamo vrednote, empatijo in občutek solidarnosti do drugih ter oblikujemo svoj značaj. Za mnoge otroke je družina prva skupnost, v kateri izkusijo pripadnost, ljubezen in zaščito, a žal se v nekaterih primerih pojavljajo tudi nasprotja tem vrednotam.

Družina je prostor, v katerem se prenašajo vrednote, značilnosti in vzorci vedenja iz generacije v generacijo. Družine so edinstvene in imajo lasten značaj. Kljub raznolikosti pa je skupna točka vseh družin njihova sestava iz družinskih članov.

V družini se ne razvijajo samo biološke in socialne sposobnosti, razvijamo se tudi kot duhovno bitje, kot osebnost. V njej si pridobi prve izkušnje o vrednotah, ravnanju ljudi, življenju, problemih, dajanju in sprejemanju, dolžnostih in pravicah, ki jih imamo.

Bibliografija

- Ugovšek, Martina. (2020). *Vloga vzgojitelja pri obravnavi teme družina v vrtcu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Patricija Persolja: *Oglas za eno mamo*

Vsebina: Zgodba se dogaja na očkovi kmetiji. Očka pravi, da na kmetiji nekaj manjka, in fant skuša ugotoviti, kaj. Naštevava vse živali, ki bi lahko manjkale. Tako predlaga očku, naj kupita še dve kravi, kar tudi storita. Nekega dne le ugotovi, kaj očka na kmetiji tako zelo pogrēša, in sicer dečkovo mamo. Odloči se, da bo prek oglasa v časopisu našel novo mamo. Odziv je dober, vendar nobena od kandidatk očku ni všeč, ker nima nečesa zelo pomembnega. Toda kaj je tisto tako zelo pomembno? Končno pride mama, ki je tudi očku všeč. Zakaj? Ker ni pozabila na dečka, ki je za očka najbolj pomemben.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na ilustracije, zgodbo in njen potek.

Vprašanja po prvem branju:

O čem pripoveduje besedilo? Kdo vse nastopa v zgodbi? Kakšen odnos imata glavna lika? Česa si očka najbolj želi? Naštej vse živali, ki so del njune kmetije.

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem.

Cilj: Podrobno se seznanimo z zgodbo, liki in njihovimi odnosi. Vprašanja otroka spodbujajo, da ugotovi, kaj je najbolj pomembno za starše otrok.

1. sklop: Očkova kmetija

Vprašanja: Katere živali fant našteje? Kateri dve živali kupita z očkom? Kako jima je ime?

2. sklop: Kaj očka pogrēša

Vprašanja: Koga očka tako zelo pogrēša? Kako fant to ugotovi?

3. sklop: Mama

Kakšna je bila fantkova mama? Kam je odšla? Kam odideta fantek in očka, ko si zaželite mamine družbe? Tudi ti koga zelo pogrešaš?

4. sklop: Oglas za eno mamo

Vprašanja: Kako se deček odloči pomagati očku?

5. sklop: Nove mame

Vprašanja: Kdo pride na kmetijo naslednji dan? Kakšna je bila prva mama, je bil očka zadovoljen z njo? Zakaj ne? In druga mama? Pa tretja in četrta? Kaj je po očkovem mnenju manjkalo vsem tem mamam?

6. sklop: Prava mama za očkovo kmetijo

Vprašanja: Kdo se pripelje na rdečem kolesu? Kakšna je bila? Je ta mama prava mama za njiju? Zakaj? Kaj je s seboj pripeljala Amelija, nova mama? Kaj študira? Zakaj zdaj na kmetiji nič več ne manjka?

Aktivnost:

Otroci naj narišejo očkovo kmetijo, nato pa še novo mamo. Katere so tiste najpomembnejše stvari na novi mami?

Otroci naj narišejo, kako si predstavljajo srečno družino. Z njimi se pogovorimo tudi o tem, da so družine različne, tako kot smo različni ljudje, in da tudi z enostarševskimi družinami ni nič narobe.

Cvetka Sokolov: *Reči, ki jih ne razumem*

Vsebina: Desetletni Oto se po sporu doma zateče v stanovanje sedemletne Aline. Deček hitro ugotovi, da Alina nima ljubeče matere, saj jo ta kaznuje s pasom, puljenjem las in oblivanjem z ledeno ali vročo vodo. Oto ve, da se punčki godi krivica in da je ne sme pustiti same. Že tako majhen deček se zaveda, da ravnanje Alinine mame ni dopustljivo, vendar ne ve, kako bi se s tem spopadel, zato Alino odvede v gozd, kjer si postavitva šotor.

Knjiga je primerna za otroke med 9. in 14. letom starosti.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

Kdo nastopa v zgodbi? Kje se zgodba odvija? Pred čim deklica in deček bežita? Te je knjiga pretresla?

Vprašanja po drugem branju:

Kako se Alina obnaša do svojih igrač? Kaj je storila Alina, ko ji je na tla padel kozarec, in zakaj? Kako se je na razbit kozarec odzval Oto? Kaj se zgodi, ko pride domov Alinina mama? Kaj je Oto videl na Alininem hrbtu? Kaj se je zgodilo, da je Oto pobegnil od doma? Kaj se je dogajalo na policijski postaji? Obrazloži naslov zgodbe: katerih reči Oto ne razume?

Aktivnost:

Pogovor o nasilju

Otroka spodbudimo, da nam pove, kakšne probleme z družino sta imela otroka v zgodbi. Vprašamo ga, kako bi bilo bolje ravnati na njunem mestu. Tako lahko otroka skozi njegove odgovore seznanimo z vrstami nasilja in ga naučimo, kako se s tem spopasti. O tem se mora pogovoriti z odraslo osebo, ki ji zaupa, saj bo ta lažje znala rešiti konflikt ali obvestila pristojne organe – sploh v primeru hujše oblike nasilja. Če je otrok dovolj star, se lahko tudi sam obrne na katero od telefonskih števil, ki delujejo 24 ur na dan:

- Policija: 113
- Zaupni telefon Samarijan: 116 123
- SOS telefon za ženske in otroke, žrtve nasilja: 080 11 55

Otroka iz zgodbe sta se pred situacijo zatekla v gozd, kjer sta se počutila varneje kot doma. Kljub temu sta hitro ugotovila, da pobeg od doma ne bo rešil njunih problemov. Otrok naj opiše ali nariše prostor, kjer se počuti varno. Pri tem ga spodbudimo k razmisleku, da ni kriv za napake drugih.

Neli Kodrič Filipič: *Punčka in velikan*¹

Vsebina: Živel je velikan, ki je imel hčerko. Velikan je bil zelo utrujen ter si je želel počitka in miru, a punčka je bila razigrana in glasna, zato ni mogel spati. Razjezil se je, a jeza, ki se je njemu zdela majhna, je bila za punčko velikanska. Punčka je v strahu zbežala, velikan pa je tekel za njo. Iz togote je vanjo zalučal skalo, katere košček se je punčki zaril v srce. Tako je njeno srce otrdelo in punčka ni mogla biti več vesela. Ko je odrasla in imela svojega otroka, se je zgodba ponovila; a tokrat otrok ni bežal, in ko je (zdaj) velikanka v sinovih očeh uzrla generacijsko bolečino, se je zavedla svojih dejanj, zgodovine bolečine in strahu znotraj družine. Z jokom je naposled osvobodila svoje srce in s sinom srečno zaživela.

Knjigo preberite naglas. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

Kakšna se velikanova jeza zdi njemu in kakšna punčki? Kaj še dodatno razjezi velikana? Kaj se dogaja s punčko, ko odrasča v velikanko? Kako nanjo vpliva skala v srcu? Sta si punčka in velikankin sin podobna? Kdo si je še podoben? Kakšen učinek imajo na velikanko solze/jok?

Vprašanja po drugem branju:

Ali punčka zanalašč jezi velikana? Na punčko se jezi njen očka, na fantka pa njegova mamica – ali to dodatno vpliva na strah? Na strah se punčka in fantek odzoveta različno – kako? Kako to, da sta lahko velikan in punčka pozabila na ta dogodek? Ali bi se kamenček v punčkinem srcu spremenil v veliko skalo, če bi se z očkom pogovorila? Koga vse vidi velikanka v očeh svojega sina? Kaj jih povezuje? Kako sta po izbruhu jeze ravnala oba velikana? Kateri od njiju se je odzval bolje? Je pomembno, da se je velikanka fantku opravičila?

1 Knjiga je primerna tudi za obravnavo pri temi čustva.

Aktivnosti:

Z otrokom zgodbo spremenite tako, da v njej ne bo prišlo do izbruhov jeze in nasilja.

Otrok naj razmisli o načinih, kako bi lahko starša velikana svojima otrokoma bolje in mirneje pojasnila svoje občutke.

Da bi otroka spodbudili k izražanju občutkov stiske, strahu ali nelagodja, razmislite o tem, da bi z njim vzpostavili preprost, lahko prepoznaven signal ali znak. Ta pristop opolnomoči otroke, da svoja čustva sporočajo varno in učinkovito, še posebej, ko se morda težko izrazijo z besedami. To je lahko posebna gesta z roko ali edinstvena beseda, ki jo lahko uporabijo ob nelagodnem počutju. To potrdi njihova čustva ter okrepi zaupanje in komunikacijo med vami in vašim otrokom. Otrok ve, da ste tam, da ga podpirate in mu lahko pomagate pri upravljanju s čustvi.

Tema: čustva

Maja Bernot, Brina Kotar, Tjaša Zalta

Izbrana dela:

Mazzini, Miha, Komadina, Tanja. *Zelena pošast*. Mladinska knjiga, 2017. 32 strani.

Mozetič, Brane. *Prva ljubezen*. Ilustr. Maja Kastelic. Ljubljana: ŠKUC, 2014. 43 strani.

Javaux, Amélie. *Ko te jeza spremeni v volka*. Ilustr. Annick Masson. Prev. Lara Gea Vurnik Navinšek. Ljubljana: Družina, 2021. 25 strani.

Čustva so ključni del duševnosti človeka, izraz naših odzivov na raznolike izkušnje in interakcije s svetom. Razumevanje tega, kaj čustva so in kako vplivajo na otrokovo čustveno inteligenco, je nujno. Čustva imajo namreč ključno vlogo pri razvoju zavesti in delovanju vseh mentalnih procesov. Pomagajo pri povezovanju naših notranjih stanj z zunanjim svetom ter tako vplivajo na naše dojemanje okolja in odnos do njega.

Preučevanje čustev vključuje raziskovanje, zakaj imamo določene občutke in kako se pojavljajo; prav tako pojasnjuje različne kategorije čustev, ki jih ljudje doživljamo, ter kako te čustvene spremembe vplivajo na naše misli in dejanja do drugih. Čustva lahko segajo od preprostih, kot so veselje, žalost, strah ali jeza, do bolj zapletenih, kot so empatija, zavist ali samospoštovanje. Čeprav je ta čustvena doživetja univerzalna, se lahko njihovi izrazi med posamezniki ali kulturami razlikujejo.

Zgodbe in knjige so za otroke pomembno orodje, da se potopijo v (pogosto) zapleten svet čustev. Ko otroci berejo skupaj s starši ali skrbniki, dobijo priložnost prepoznati različna čustva, jih poimenovati ter razmisliti o tem, kdaj in zakaj se pojavijo v teh literarnih kontekstih. Ta faza je zelo pomembna, saj otrokom omogoča čustveni razvoj, ki posledično omogoča njihovo sposobnost samokontrole, izkazovanja empatije do drugih in učinkovite interakcije z drugimi ljudmi. Ti pogovori spodbujajo zaveda-

nje, da so vsa čustva pomembna, zato je njihovo razumevanje in izkazovanje ključen vidik osebnega napredka in rasti.

Biblioterapija omogoča staršem, da svoje otroke vodijo skozi različne faze čustvenega procesa z uporabo zgodb, ki omogočajo natančno preučevanje, razumevanje in krmarjenje po zapletenosti človeških občutkov. S tem se izboljša otrokova čustvena pismenost ter postavijo temelji za boljše izražanje in obvladovanje čustev.

Bibliografija:

Izard, Carroll E. »Emotion theory and research: highlights, unanswered questions, and emerging issues«. *Annual review of psychology*, 60 (2009): 1–25. doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163539 (dostop 5. 6. 2024)

Miha Mazzini: Zelena pošast

Vsebina: Lucija se v šoli zelo potruzi pri risanju, vendar je za najlepšo risbo vseeno izbrana Alenkina. Lucija postane zavistna, stiska jo v želodcu, razmišlja, kako bi lahko škodovala Alenki in se ne more znebiti zoprnega občutka. Zdravnik ugotovi, da je Lucijo napadla zelena pošast – zavist. Lucija opazi, da je zelena pošast napadla tudi sošolke in sošolce, pa očeta in mamo. Učiteljica naznani, da bodo naslednji dan delali lutko iz cunj. Ko Lucija začne ustvarjati, ogenj v trebuhu popusti, občutek zavisti pa zamenja želja po ustvarjanju.

Otroku preberite zgodbo. Bodite pozorni na njen potek in njeno upodobitev na ilustracijah.

Vprašanja po prvem branju:

O čem govori zgodba? Kako je ime glavni junakinji? Katerega čustva se osebe v zgodbi ne morejo znebiti? Kako se imenuje v knjigi? Kaj osebam v zgodbi povzroči to čustvo?

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem.

Cilj: Natančno se ukvarjamo z dogodki v zgodbi in prek vprašanj otrokom pokažemo, da negativna čustva, kot je zavist, lahko preusmerimo v nekaj pozitivnega, npr. v ustvarjalnost.

1. sklop: Alenko napade zelena pošast

Vprašanja: Zakaj je Lucija jezna na Alenko? Kaj ji je to povzročilo? Kaj vse je Lucija poskusila, da bi se znebila slabega občutka? Kaj je ugotovil zdravnik?

2. sklop: Pri zdravniku

Vprašanja: Kje gori zavist? Kakšen postane človek, ki ga je napadla zelena pošast?

3. sklop: Zelena pošast napade tudi druge

Vprašanja: Kakšne stvari je Lucija hotela narediti Alenki? Koga vse je še napadla zelena pošast?

4. sklop: Zavist se spremeni v ustvarjalnost

Vprašanja: Kako je Lucija spremenila svojo zavist? Kaj je naredil oče, da je zavist izginila?

Aktivnost:

Otroci naj naredijo lutko, ki predstavlja zeleno pošast oz. zavist.

Amélie Javauc: *Ko te jeza spremeni v volka*

(Prevod: Lara Gea Vurnik Navinšek)

Vseбина: Gre za knjigo o medvrstniškem nasilju. Zgodba pripoveduje o deklici Emi, ki bi rada imela prijateljice, ampak jo sošolke izključujejo in se iz nje norčujejo. Ema v nekem trenutku dobi občutek, da se jim bo lahko približala le, če bo tudi sama postala nesramna in nasilna. Ko Ema zaupa težave svoji mami, pa se skupaj z njo naučimo, da smo včasih nasilni in nesramni tudi zaradi naših občutij jeze in nemoči.

Zgodba je primerna za otroke med 5. in 10. letom starosti.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

Kdo nastopa v zgodbi? Kaj predstavlja podoba volka?

Vprašanja po drugem branju:

Česa se deklica boji? Zakaj deklica Nežo primerja z volkom? Kaj predstavlja majhna kepa, ki jo čuti deklica in s čim jo je želela odpraviti? Kako se je želela približati Neži? Kaj je mislila o sebi? Tudi ti kdaj tako razmišljaš o sebi?

Zakaj je Ema zavpila na Simona? Kako se je počutila v tistem trenutku in kako pozneje? Kaj ji je povedala mama? Je bila od tega pogovora naprej še vedno volkulja?

Aktivnost:

Vprašanja o zgodbi in risanje živali

Je bila tudi Ema sama do sebe kdaj zloben volk? Opiši, kdaj.

Si tudi ti kdaj jezen/jezna? Nariši žival, v katero se takrat spremeniš, in razloži, kako takrat jezo odpraviš.

Brane Mozetič: *Prva ljubezen*

Vsebina: Po selitvi z dežele v mesto glavni junak začne obiskovati vrtec, kjer se spoprijatelji z Drejčkom. Prijatelja sta ves čas skupaj, kar pa zmoti vzgojiteljico. Njuno izkazovanje naklonjenosti je označeno kot sporno in ga vzgojiteljice prekinajo, čustvo pa je pozneje prepoznano kot ljubezen.

Knjigo preberite naglas. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

Od koga se je junak najtežje poslovil in kaj je v mestu najbolj pogrešal? Kako je bilo fantku v vrtcu brez prijateljev in kako s prijateljem? Zakaj misli, da ni pogumen? Je Drejček pogumen? Kaj vse počne, ko se igra sanremski festival? (Zakaj se je učiteljica razjezila? Kako je ukrepala? Se je učiteljica odzvala pravilno ali prestrogo?)

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem:

Cilj: prepoznati in vrednotiti čustvo ljubezni kot pozitivno.

Vprašanja: Fantek je imel Drejčka rad in misli, da je imel tudi Drejček rad njega. Kako se je deček počutil ob Drejčku? Zakaj misli, da ga je imel Drejček rad? Zakaj se je skrival, ko je nastopal? Zakaj se je doma preoblačil skrivaj? Kako pokažemo nekomu, da ga imamo radi (z besedami, dejanji, darili)?

Otrok naj našteje/nariše/opiše nekaj stvari, ki jih povezuje z ljubeznijo oz. s tem, da imaš nekoga rad. Naj naredi plakat in nanj napiše, koga vse ima rad. Skupaj poskusita ovrednotiti naštetе stvari; pri tem naj bo vodilo, da je ljubezen nekaj pozitivnega.

Tema: selitve

Anja Buh, Nika Kogelnik in Tia Krhlanko

Izbrana dela:

Neli K. Filipić, Bojana Dimitrovski: *Požar*. Mladinska knjiga Založba, 2016. 32 strani.

Ana Kalin, Maša Kojzek: *Nala*. Mladinska knjiga Založba, 2019. 14 strani.

Selitve so del naših življenj. Selimo se zaradi boljših bivanjskih pogojev, službe, izobraževanja, lokacije, družine ...

Strokovnjaki za otrokov razvoj menijo, da je selitev eden od najbolj motečih dogodkov v otrokovem življenju. Čeprav so otroci po naravi odporni in prilagodljivi, nobena selitev ni brez posledic. Otroci lahko ob selitvi čutijo različna čustva, kot je strah pred zavrnitvijo, ter bolečino ob ločevanju od znanega okolja in oseb, druge tesnobne občutke, depresijo in celo posttravmatsko stresno motnjo. Kako se bo otrok odzval na selitev, je odvisno od različnih dejavnikov, predvsem od okoliščin, zakaj je do selitve prišlo, kdo je vanjo vpleten in kakšno podporo ima otrok v tem kritičnem obdobju. Mlajši kot je otrok, lažje se prilagaja spremembam.

Kljub negativnim posledicam ima lahko selitev tudi pozitivne učinke na otroka. Razširi jim obzorje, ponudi več priložnosti v šolskem in socialnem okolju (Fulton, 2000). Obstaja več različnih vrst selitev.

V slikanici *Požar* Gozdniki izgubijo svoj dom. Postanejo begunci, ki prosijo za zatočišče, vendar jih nihče ne sprejme k sebi. Selijo se torej zato, ker se morajo.

Pomembno je, da poskušamo razumeti selitev z otrokovega vidika. Zato se z otroki pogovorimo o selitvi in jim poskušamo olajšati prilagajanje na novo okolje. Tako starši v knjigi *Nala* odgovarjajo na vprašanja posvojene deklice.

Bibliografija:

Fulton, A. M. *Helping Children Cope: Children and Moving*. Oklahoma Cooperative Extension Service. Oklahoma State University (2000).

Dostopno na: https://shareok.org/bitstream/handle/11244/334804/oksa_T-2373_2000-10.pdf?sequence=1 (dostop 12. 2. 2024)

Neli K. Filipić: *Požar*

Vsebina: Gozdniki so prebivalci gozda ob reki. Nekega večera nekdo požabi pogasiti ogenj. Nastane požar, ki se razširi po vsem gozdu, Gozdniki pa v njem izgubijo dom in svojce. Postanejo begunci, ki za pomoč in prebivališče prosijo številna ljudstva. Nekateri jim pomagajo, vendar jih nihče ne sprejme k sebi. Ko jih naplavi na samotno obalo polno trsja, si tam zgradijo nov dom, kamor sprejmejo vsakega, ki potrebuje pomoč. Slikanica poziva k srpnemu sobivanju in solidarnosti ter nas opominja, da smo si podobni bolj, kot se včasih zdi.

Knjigo preberite naglas. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

O čem govori besedilo? Koga vse Gozdniki prosijo za pomoč? Kje v zgodbi bi si želel/-a živeti? Zakaj?

Po drugem branju sledi podrobnejša obravnava besedila

Cilj: Ob pomoči zgodbe o Gozdnikih, ki izgubijo svoj dom, otroka naučimo, da so nesreče in selitve del življenja. Pomembno je, da drug drugemu pomagamo, saj nikoli ne vemo, kdaj bomo sami potrebovali pomoč. Navsezadnje smo vsi samo ljudje, čeprav smo si različni.

1. sklop: Požar

Vprašanja: Zakaj se morajo Gozdniki seliti? Kako se sedmim uspe rešiti? Meniš, da se bodo Gozdniki lahko še kdaj vrnili v gozd?

2. sklop: Brežani

Vprašanja: Koga Gozdniki najprej prosijo za pomoč? Zakaj jih Brežani ne sprejmejo k sebi? Kaj podarijo Gozdnikom? Meniš, da jim dovolj pomagajo? Kako bi jim še lahko pomagali? Kako bi jim ti pomagal?

3. sklop: Skalniki

Vprašanja: Zakaj jim Skalniki ne pomagajo? Kakšne zgodbe si pripovedujejo na splavu in kako drug drugega tolažijo? Kako se ob tem počutijo? Poznaš kakšno zgodbo o gozdu? Povej jo.

4. sklop: Otočani

Vprašanja: Zakaj Otočani ne spustijo Gozdnikov na otok? Kaj jim podarijo? Kaj se zgodi s hrano? Česa si želijo Gozdniki? Se jim želja uresniči?

5. sklop: Nov dom

Vprašanja: Kje se Gozdniki odločijo ostati? Koga pogrešajo? Meniš, da se bodo kdaj spet srečali?

6. sklop: Zalivci

Vprašanja: So bili Gozdniki takoj pripravljeni pomagati Zalivcem? Zakaj misliš, da je tako? Zakaj so jih naposled sprejeli k sebi? Bi jih ti sprejel/-a, če bi bil/-a na njihovem mestu?

7. sklop: Konec

Vprašanja: Kakšen napis obesijo skupaj? Kaj prebivalci odgovorijo na vprašanje, kdo živi tu? Kaj mislijo s tem?

Aktivnost:

»Samo ljudje«.

Otrokom razdelite barvice in papir.

Prosite jih, naj narišejo skupen dom za vse prebivalce. Ko končajo, naj dom poimenujejo in vanj narišejo še sebe. Otroke povabite k pogovoru o njihovih risbah. Vprašajte jih, koga bi povabili v skupni dom.

Ana Kalin: *Nala*

Vsebina: Nala je deklica, ki so jo kot dojenčico posvojili iz Kenije. Radovedna deklica skozi zgodbo odkriva, od kod je prišla. Z vprašanji spoznava svojo preteklost in razmišlja tudi o tem, zakaj ne more imeti brata ali sestre.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

O čem govori besedilo? Kateri lik se ti je najbolj vtisnil v spomin in zakaj? Ali ti je Nala kaj podobna? Kako?

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem

Cilj: Podrobno se seznanimo z zgodbo, liki in odnosi. Vprašanja otroke spodbujajo, da ob pomoči lika spoznajo pojme, kot so selitev, posvojitve in različnost.

1. sklop

Vprašanja: Kaj sta počeli Nala in njena mama? Kateri sladoled ima rada Nala? Kateri sladoled imaš najraje ti? Čemu se je Nala čudila? Zakaj?

2. sklop

Vprašanja: Kaj je po pravljici Nala vprašala mamo? Kaj ji je mama odgovorila? Od kod je prišla Nala? Kakšno zgodbo je obnovila Nala? Kako meniš, da se ob tem počuti?

3. sklop

Kam je naslednje jutro mama odpeljala Nalo? S čim se je pohvalila Iva? Kaj je opazovala Nala?

4. sklop

Vprašanja: Kaj so se igrali, ko je Nala prišla domov? Kaj je Nala zaklicala izza kavča? Kaj ji je odgovoril tata? Misliš, da se imajo sami trije lepo? Zakaj je Nala želela, da ji starša spet pripovedujeta o posvojitvi?

5. sklop

Vprašanja: Kakšne skrbi je imela mama, ko sta s tatam odšla po Nalo? Česa Nala ni razumela? Kako ji je tata razložil, zakaj ni ostala v Keniji?

6. sklop

Vprašanja: Česa se boji Nala? Kaj ji pove mama? Bi se na Nalinem mestu tudi ti bal/-a? Zakaj?

7. sklop

Vprašanja: Kakšno zgodbo za lahko noč je povedala Nala? Ali tudi ti pripoveduješ zgodbe? Kakšne?

Zaključek: Zakaj meniš, da ima Nala toliko vprašanj o svoji selitvi in posvojitvi? Ali misliš, da bo kdaj obiskala Kenijo?

Aktivnost:

Otrokom razdelite barvice in papir.

Iz papirja naj izdelajo letalo, s katerim sta starša iz Kenije pripeljala Nalo. Nato naj na letalo narišejo Nalo in njeno družino.

Tema: raznolikost

Anja Buh, Nika Kogelnik in Tia Krhlanko

Izbrana dela:

Ida M. Črnič, Peter Škerl: *Tu blizu živi deklica*. KUD Sodobnost International, Ljubljana, 2019. 24 strani.

Saša Pavček, Kristina Krhin: *Miška ima roza očala*. Založba MIŠ, 2021. 28 strani.

Svetlana Makarovič, Marjan Manček: *Veveriček posebne sorte*. Mladinska knjiga Založba, 2015. 31 strani.

Ker je termin drugačnost nekoliko problematičen, smo se odločili za različnost, raznolikost. Ljudje se med seboj razlikujemo po videzu, sposobnostih, telesnih značilnostih, veroizpovedi, jeziku, barvi polti, prepričanju, pripadnosti ... Z različnostjo se srečujemo vsak dan, otrok pa prvič stopi z njo v tesnejši stik že v vrtcu.

S kakovostnimi knjižnimi deli lahko otroku posredno predstavimo tematično različnosti. Avtorji prek glavnega lika, ki se razlikuje od drugih, izražajo vrednote večkulturnosti, učijo otroke strpnosti do različnosti in tako spodbujajo otrokovo čustveno pismenost (Nikolajeva, 2013). Zelo pomembno je, da otrokom že od mladih let predstavljamo različnost kot nekaj zanimivega, in ne kot nekaj, česar bi se bilo treba bati (Palomares, 2001).

Bibliografija

Palomares, Susanna. *Spodbujanje strpnosti in sprejemanje drugačnosti*. Prev. Mojca Šoštarič. Ljubljana: Institut za psihologijo osebnosti, 2001.

Nikolajeva, Maria. »Picturebooks and emotional literacy«. *The Reading Teacher* 67.4 (2013): 249–254. <https://doi.org/10.1002/trtr.1229> (dostop 5. 6. 2024)

Ida Mlakar Črnič, Peter Škerl: *Tu blizu živi deklica*

Vsebina: Zgodba je napisana v prvi osebi dvojine, ki sledi strukturi kolesarskega leta. Deklica, ki živi blizu, nima igrač, svoje sobe, prijateljev, lepih oblek ... Mama in brat sta vse, kar ima. Sredi pripovedovalnine zgodbe deklica izgine. Pripovedovalka obžaluje, da se z deklico ni spoprijateljila in družila, obžaluje, da ne ve ničesar o njej. Ko najdejo dekličine risbe, pripovedovalka spozna, da imamo kljub razlikam lahko veliko skupnega in da je prav v različnosti lepota našega druženja.

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

O čem govori besedilo? Kaj se ti je najbolj vtisnilo v spomin in zakaj?

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem

Cilj: Podrobno se seznanimo z zgodbo, liki in odnosi. Vprašanja otroke spodbujajo, da ob pomoči lika deklice spoznavajo, da ljudje nismo enaki, vendar si vsi zaslužimo prijatelje.

1. sklop: januar

Vprašanja: Kdo povabi deklico k igri? Kaj deklica lahko počne pri igri? Zakaj deklici nihče ne reče, da je princeska? Ali meniš, da deklica res ne more postati princeska?

2. sklop: februar

Vprašanja: Kje živi deklica? Česa vse nima? S kom spi? Kaj sta ji odnesli v šolo?

3. sklop: marec

Vprašanja: Zakaj deklica ne povabi nikogar k sebi? Zakaj dobi slabo oceno? Zakaj noče pisati o svoji sobi?

4. sklop: april

Vprašanja: Kako deklica pride v šolo? Koga čaka med odmorom? Kaj počne z zvezkom in svinčnikom? Česa deklica nima?

5. sklop: maj

Vprašanja: Zakaj misliš, da deklice ne kličemo po imenu? Je res brez imena?

6. sklop: junij

Vprašanja: Kaj pomeni, da je deklica neslišna? Kaj se zgodi, če kaj predlaga, ko kaj nariše? Česa vse deklica ne počne? Zakaj misliš, da je tako?

7. sklop: julij

Zakaj deklice ni na šolskih fotografijah? Kaj pomeni, da je nevidna? Se tudi tebi kdaj zdi, da si neviden/-na?

8. sklop: avgust

Vprašanja: Kaj pomeni, da deklica nima telesa? Kako je biti brez telesa?

9. sklop: september

Vprašanja: Zakaj misliš, da je deklica izginila? Kaj se je z njo zgodilo? Kakšno hišo bodo zgradili?

10. sklop: oktober

Vprašanja: Kaj je imela deklica v šolski omari? Kakšne so bile risbe? Kako so risbam rekli, preden so jih videli? Zakaj?

11. sklop: november

Vprašanja: Kaj je deklica skrivala, kaj to pomeni? Zakaj pripovedovalka noče biti več princeska?

12. sklop: konec

Vprašanja: Kako se zgodba konča? Kaj spozna pripovedovalka? Kakšna je torej deklica?

Aktivnost:

Otrokom razdelite barvice in papir.

Otroci naj narišejo deklico kot princesko. Ko končajo, naj jo še poimenujejo.

Saša Pavček: *Miška ima roza očala*

Vsebina: Radovedna in bistra miška ima težave z branjem. Sošolci se ji posmehujejo, učiteljica pa ji ne verjame, ko ji miška poskuša razložiti svoje težave. Zaskrbljena mama jo odpelje na pregled h psihologinji, ki spozna, da ima miška disleksijo. Miška dobi posebna roza očala, ki ji pomagajo pri branju. Zdaj miška lažje bere in se uči, dobro se razume s sošolci in ponovno z veseljem obiskuje šolo.¹

Otroku preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

¹ Priporočamo, da pred branjem preberete spremno besedo, ki jo je za starše in učitelje napisala dr. Ana Krajnc.

Vprašanja po prvem branju:

O čem govori zgodba? Kakšno težavo ima miška? Kdo ji pomaga? Kateri lik ti je najbolj všeč? Ali ti je miška kaj podobna? Kako?

Podrobnejša obravnava besedila med drugim branjem. Po vsakem prebranem sklopu zastavimo vprašanja:

Cilj: Podrobno se seznaniti z zgodbo in z liki. Z branjem o miški z bralnimi težavami ozaveščati o disleksiji. Otroka naučiti, da ni nič narobe z različnostjo. Otroku ponuditi podporo pri sprejemanju sebe in drugih.

1. sklop: Miška v šoli

Vprašanja: Kaj poljska miška? Kaj ji gre dobro od rok, kaj ji povzroča težave? Kako se razlikuje od sošolcev? Kaj ji prigo-varja učiteljica? Kako na to odgovarja miška? Ji učiteljica in sošolci verjamejo? Kako se miška ob tem počuti? Ji ti verjameš? Kako bi se na miškine težave morali odzvati učiteljica in sošolci? Kdo ji ponudi pomoč? Zakaj pravi, da je miška »frajerka«? Bi ti sprejel/-a pomoč?

2. sklop: Miška pri psihologinji

Vprašanja: Kaj zagleda mama, ko pride iz službe? Kam miško najprej odpelje? Je z miškinimi očmi vse v redu? Na kakšen pregled potem mama odpelje miško? Ali veš, kaj počne psiholog? Kako se miška počuti, medtem ko čaka na pregled? Kaj je prva naloga, ki jo mora narediti miška? Kako se miška pretvarja, da bere? Kakšne folije psihologinja polaga na bel papir? Kaj meniš, zakaj? Skozi katero barvno folijo miška dobro vidi? Kaj psihologinja pove miškini mami? Kako psihologinja razloži besedo disleksija? Kaj miška dobi za pomoč pri branju?

3. sklop: Miška z roza očali

Vprašanja: Ali so miški všeč nova očala? Ali ji pomagajo? Kako? Pri čem ji pomaga poljski mišek? Zakaj miška zdaj raje hodi v šolo? Kako miško zdaj sprejmejo sošolci? Kako bi jo sprejel ti? Ali je kdo sošolcem povedal kaj o njeni učni težavi? Ali meniš, da je bila v šoli ustrezno obravnavana? Komu uide miška? Ali ti tudi rad bereš? Bi imel roza očala?

Aktivnost:

Roza očala

Otrokom razdelite barvice in papir.

Prosimo jih, naj narišejo velika rožnata očala. V levi okvir očal naj napišejo ali narišejo svoje lepe lastnosti in stvari, ki jih radi počnejo. V desni okvir naj napišejo ali narišejo, kaj se še želijo naučiti. Končana očala obesite na steno, da bodo vedno tam, ko bodo otroci želeli gledati svet skozi »rožnata očala«.

Svetlana Makarovič: *Veveriček posebne sorte*

Vsebinska: Mama Puhanka je v Veveričjem gaju skotila pet mladičkov. Veverički so nestrpno čakali, da zapustijo svojo duplino. Ko z veje skočijo že vse veverice razen najmanjšega Čopka, mama opazi, da je ena od Čopkovih tačk manjša od drugih in nenavadno skrivljena. Mama in Čopko spoznata, da Čopko nikdar ne bo tak kot druge veverice. Čopko se nauči peti, odštevati in seštevati lešnike, razločevati liste dreves, nauči se opazovati življenje ptic, rož, drevja ... Kmalu vse veverice prihajajo k njemu po nasvete, Čopko pa tako postane najpametnejši in najbolj izkušen veveriček vsem gozdu.

Naglas preberite knjigo. Bodite pozorni na zgodbo, like in njihove odnose ter ilustracije.

Vprašanja po prvem branju:

O čem govori besedilo? Kako se veveriček Čopko razlikuje od drugih veveričk? Kateri dogodek se ti je najbolj vtisnil v spomin in zakaj? Kaj bi ti dejal mami Puhanki, ko je izvedela, da se Čopko razlikuje od drugih mladičkov?

Podrobna obravnava besedila po drugem branju

Cilj: podrobno se seznanimo z vsebino, liki in odnosi. Vprašanja otroke spodbujajo, da se z likom poistovetijo in prek njega spoznavajo različnost. Če nam nekaj ne gre, to ne pomeni, da nismo nadarjeni in da nimamo talenta, pomembno je le, da ga znamo prepoznati in negovati. Otrok prek zgodbe spozna, da je pomembno ohranjati različnost in ostati zvest samemu sebi. Pri sprejemanju različnosti nam veliko pomaga tudi opora najbližjih.

1. sklop: Veverica Puhanka postane mama

Vprašanja: Katero novico je veveričjemu gaju raztrobila šoja? Kateri živali so se razveselile novice? Kaj si je mama Puhanka predstavljala, ko je k sebi stiskala še majhne nebogljene mladičke?

2. sklop: Prvi skok

Vprašanja: Kaj je nekega dneva storil najkrepkejši veveriček? Kako se je mama ob tem počutila? Kateri veveriček je še naprej sedel na veji pred svojo duplino? Kako se je počutil?

3. sklop: Čopkova tačka

Vprašanja: Kaj je ugotovila mama Puhanka, ko je od blizu pogledala njegovo tačko? Kako se je počutil Čopko, ko je izvedel, da nikoli ne bo tak kot druge veverice? Kako pa se je ob tem počutila njegova mama?

4. sklop: Teta Replja

Vprašanja: H komu se je po nasvet zatekla mama Puhanka? Kako se je odzvala teta Replja? Kaj je svetovala Puhanki?

5. sklop: Nova znanja

Vprašanja: Kdo je priletel k Čopku? Kako se je kos naučil žvižgati? Kaj je sklenil veveriček? Kaj se je zgodilo, ko je Čopko poskusil zapeti? Kaj pa se je zgodilo, ko je nekaj časa vadil? Česa vsega se je naučil Čopko? Kako se je zdaj počutila veveričkova mama? Kako se je počutil veveriček? Kaj pa ti dobro znaš?

Aktivnost:

Otroci naj si izmislijo zgodbo, ki se začne na »Tih aprilski dežek je rosil na smreko veveričjega gaja ...«

